

**Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Факультет педагогічної освіти**

Кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи

КОНОПАДА СОФІЯ РОСТИСЛАВІВНА

**ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Магістерська робота

галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри загальної педагогіки та
педагогіки вищої школи
Біляковська Ольга Орестівна

Львів – 2023

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	2
ВСТУП	5
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ	7
1.1. Проблема моніторингу якості освіти у науковій літературі.....	7
1.2. Якість освіти як об'єкт моніторингу.....	10
1.3. Розвиток системи моніторингу якості освіти в Україні та за кордоном.....	15
1.4. Якість освітнього процесу у закладі вищої освіти.....	18
Висновки до першого розділу.....	27
РОЗДІЛ ІІ. МОНІТОРИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ	28
2.1. Теоретичні аспекти моніторингу якості освітнього процесу у закладі вищої освіти.....	28
2.2. Загальні принципи та організаційні засади моніторингу якості освітнього процесу у ЗВО.....	34
3.3. Моніторинг як засіб управління освітнім процесом у ЗВО.....	41
3.4. Моделі моніторингу якості освітнього процесу у ЗВО: порівняльний аналіз.....	46
Висновки до другого розділу.....	53
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	57

ДОДАТКИ.....	65
--------------	----

АНОТАЦІЯ

Конопада С. Р. Кваліфікаційна робота на тему «Організаційні засади моніторингу якості освітнього процесу у закладі вищої освіти» подана на здобуття ступеня магістра за спеціальністю 011 «Освітні педагогічні науки». Львівський національний університет ім. Івана Франка. Львів. 2023.

Магістерська робота присвячена вивченню та аналізу сучасного стану моніторингу якості освіти у закладах вищої освіти в Україні та за кордоном.

У першому розділі роботи визначено актуальність проблеми та основні принципи моніторингу якості, підтверджено його важливість для забезпечення якості й ефективного освітнього процесу.

У другому розділі досліджено теоретичні засади моніторингу якості освіти та організаційні засади якості освітнього процесу, проведено аналіз різних моделей, зокрема моделі А та моделі Б, визначено їхні переваги та недоліки. Вивчено організаційні аспекти моніторингу у закладі вищої освіти та його роль у системі управління освітнім процесом.

Особлива увага приділена аналізу якості освітнього процесу, визначено його базові складові та критерії. У процесі дослідження встановлено, що якість освітнього процесу визначається різноманітними чинниками, що підкреслює важливість систематичного та комплексного підходу до моніторингу.

Висновки роботи свідчать про значущість моніторингу якості освіти для подальшого вдосконалення освітнього процесу в українських закладах

вищої освіти. Результати дослідження можуть бути використані для розроблення ефективних стратегій управління та поліпшення якості освіти.

Кваліфікаційна робота складається із вступу, двох розділів та висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел з 70 найменувань (з них 8 іноземних) та додатків. Загальний обсяг роботи 77 сторінок (60 – основна частина).

Ключові слова: моніторинг якості освіти, вища освіта, заклади вищої освіти, якість освітнього процесу, моделі моніторингу, управління.

SUMMARY

S. Konopada S.R. graduate work “Organizational Foundations of Education Process Quality Monitoring in Higher Education Institutions” is submitted for a master`s degree in higher education in the specialty 011 «Educational, Pedagogical Sciences». Ivan Franko National University. Lviv, 2023.

This master's thesis explores and analyzes the contemporary state of education quality monitoring in higher education institutions in Ukraine and internationally.

In the first chapter, the relevance of the problem and the fundamental principles of quality monitoring are identified, emphasizing its importance for ensuring an effective educational process.

The second chapter delves into the theoretical foundations of education quality monitoring and conducts an analysis of various models, including Models A and B, identifying their advantages and disadvantages. Organizational aspects of monitoring and its role in the educational process management system are thoroughly examined.

Special attention is given to the analysis of the quality of the educational process, defining its fundamental components and criteria. The study reveals that the quality of the educational process is determined by various factors, underscoring the importance of a systematic and comprehensive approach to monitoring.

The conclusions highlight the significance of education quality monitoring for further improvement of the educational process in Ukrainian higher education institutions. The research findings can be utilized in the development of effective management strategies and enhancements in the quality of education.

The work comprises an introduction, two main chapters with conclusions for each, overall conclusions, a bibliography with 70 references (including 8 foreign sources) and appendices. The total length of the thesis is 77 pages, with 60 pages dedicated to the main content.

Keywords: Education Quality Monitoring, Higher Education, Institutions of Higher Education, Quality of the Educational Process, Monitoring Models, Management.

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасний вищий освітній простір стоїть перед безпрецедентними викликами та завданнями, вимагаючи системних підходів до забезпечення якості освіти. Одним із ключових інструментів у цьому контексті є моніторинг якості освітнього процесу в закладах вищої освіти. З урахуванням стрімкого розвитку технологій, змін в суспільстві та нових вимог до випускників, актуальність дослідження організаційних засад моніторингу якості освітнього процесу у вищих навчальних закладах набуває особливого значення.

Необхідність ефективного впровадження системи моніторингу в освітній процес визначається не лише вимогою до високої якості навчання та набуття студентами компетентностей, але й потребою в узгодженій адаптації вищої освіти до змін у сучасному світі. Збільшення конкуренції на ринку праці та посилення вимог до рівня підготовки випускників покладають на вищі навчальні заклади велику відповідальність за забезпечення якісного освітнього процесу.

Проведення детального аналізу організаційних аспектів моніторингу якості освіти у закладах вищої освіти стає передумовою для розробки та впровадження ефективних стратегій підвищення рівня освітньої якості. Зазначена тема магістерської роботи є актуальною через необхідність вдосконалення існуючих систем моніторингу та впровадження нових підходів, що враховують вимоги сучасного освітнього середовища та

забезпечують ефективне функціонування закладів вищої освіти у динамічному соціокультурному контексті. Результати даного дослідження можуть стати підґрунтям для розробки імплементаційних стратегій та практичних рекомендацій, спрямованих на підвищення якості освітнього процесу та забезпечення високого рівня конкурентоспроможності вищих навчальних закладів на національному та міжнародному рівнях.

Питання моніторингу якості освіти у закладах вищої освіти розглянуто в працях Біляковської О. О. [5], Зінченка В. О. [22], Кондур О. С. [25], Коробович Л. П. [26], Осередчук О. А. [41, 42], Сороки І. В., Омелянович Л. О. [59], Станкевич І. В., Палілової Т. В. [60] та інші.

Навіть за наявності значних наукових досліджень у сфері моніторингу якості освіти в закладах вищої освіти України, залишається непокритим аспект організації моніторингу якості освіти та реформування освітнього процесу з врахуванням різноманітних теоретичних підходів. Виявлені проблемні аспекти визначили напрям вибору теми кваліфікаційного дослідження "Організаційні засади моніторингу якості освітнього процесу у закладі вищої освіти".

Мета дослідження – визначити та теоретично обґрунтувати організаційні засади моніторингу якості освітнього процесу у закладі вищої освіти.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання**:

1. Здійснити аналіз наукових джерел з питань моніторингу якості освіти та якості освітнього процесу у закладі вищої освіти.
2. Розкрити сутність, функції, принципи та завдання моніторингу у закладі вищої освіти.
3. Охарактеризувати базові складові якості освітнього процесу у закладі вищої освіти.

4. Визначити критерії моніторингу якості освітнього процесу та проаналізувати моделі моніторингу якості освітнього процесу у закладі вищої освіти.

Об'єкт дослідження – освітній процес у закладі вищої освіти.

Предмет дослідження – організаційні засади моніторингу якості освітнього процесу у закладі вищої освіти.

Методи дослідження включають аналіз наукової та методичної літератури, що стосується питань якості освіти, моніторингу якості освіти й організаційних засад моніторингу якості освітнього процесу в закладах вищої освіти. Систематизація результатів наукових досліджень виконана з метою аргументації теоретичних підходів до розвитку системи моніторингу якості освіти у закладах вищої освіти України. Логічний метод дав змогу послідовно поділити матеріал дослідження на смислові фрагменти. Проведений сутнісний аналіз термінів, пов'язаних із досліджуваною проблематикою, спрямований на точне визначення їхнього змісту та уточнення понять, необхідних для глибокого розуміння теми.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що вперше вивчено та систематизовано різноманітні підходи до організаційних засад моніторингу якості освітнього процесу в закладах вищої освіти. Здійснено порівняльний аналіз моделей моніторингу якості освітнього процесу у ЗВО. Дослідження розкриває глибинні аспекти, що стосуються ефективності моніторингу та виявляє потенціал для подальшого вдосконалення його структури з урахуванням сучасних вимог та викликів у галузі освіти. Результати аналізу понять з проблеми дослідження дозволяють уточнити термінологічний апарат та розширюють розуміння ключових аспектів моніторингу якості освітнього процесу в закладах вищої освіти.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його результати, основні положення можуть бути використані у процесі розроблення рекомендацій, практичних порадників для удосконалення внутрішньої

системи забезпечення якості закладу вищої освіти в контексті проведення дієвих моніторингових процедур з метою відстеження динаміки змін в освітньому процесі.

Апробація результатів дослідження. Основні положення магістерської роботи частково висвітлено у збірнику матеріалів студентської наукової конференції «Актуальні проблеми освіти в Україні» (Випуск 19), опубліковано тези «Моніторингу якості освіти у ЗВО».

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, двох розділів та висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел з 70 найменувань (з них 8 іноземних) та додатків. Загальний обсяг роботи 77 сторінки (60 – основна частина).

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1.1. Проблема моніторингу якості освіти у науковій літературі

Сфера освіти визначає стратегічні ресурси для кожної країни, і ключовим чинником в її конкурентоспроможності є якість. Цей аспект освіти стає визначальним у глобальному контексті, де освітні заклади активно змагаються за лідерські позиції. Відзначаючи глобальний характер конкуренції, важливість якості освіти підкреслюється її впливом на успіх навчальних закладів у світовому рейтингу. Таким чином, необхідність постійного удосконалення якості стає стратегічним завданням для забезпечення ефективної участі в глобальних освітніх викликах.

У найширшому розумінні якість освіти у світі розуміють як відповідність закладених ресурсів, самого освітнього процесу й отриманого результату та наслідків щодо цілей освіти, стандартів та вимог суспільства [44/].

Якість освіти визначається ефективністю і результативністю освітнього процесу, задоволенням потреб і очікувань учасників освітнього процесу, а також відповідністю вимогам суспільства і ринку праці.

Термін "моніторинг" (походженням з англійської "monitoring," що означає "контроль, спостереження, відстеження"), виник у другій половині ХХ століття в сфері ґрунтознавства та екології, де моніторинг вперше став об'єктом наукового дослідження. Поняття моніторингу швидко розповсюдилося і на інші галузі людської діяльності, включаючи медицину, економіку та соціологію [28/].

В галузі освіти моніторинг впроваджується для оцінки ефективності навчальних та педагогічних систем, процесів, розвитку суспільного інтелекту, знань учнів та інших аспектів. Історія використання моніторингу в

освіті нараховує понад 100 років. За відомостями вчених, таких як О. Локшина [27], Т. Лукіна, Т. Невілл Полсвейт, А. Тайджнман та інші, історія моніторингу як методу дослідження систем освіти та освітнього процесу для покращення якості сягає 30-х років ХХ століття [37/].

На початкових етапах моніторинг якості освіти використовували під час планування та впровадження освітніх реформ.

З початку 1960-х років Міжнародний інститут освітнього планування ЮНЕСКО (ІЕР) приймав ряд міжнародних конференцій на тему якості освіти. "These conferences reflected different interpretations of the concept of the quality of education. The 1960s was a time of "philosophical debate" on how to define the quality of education" (Ці конференції вображали різні інтерпретації поняття якості освіти. 60-ті роки 20 століття були часом " філософських дебатів" щодо того, як визначити поняття якості освіти) [72/].

Новозеландський педагог Клоренс Едвард Бібі узагальнив поняття якості освіти в термінах "якісних змін" (на відміну від "кількісних змін"). Концепція "якісних змін" включає два основних елементи:

1. Навчальне середовище (що вивчається та як): Цей аспект зосереджується на змінах, які відбуваються в процесі навчання і включає в себе як зміни в змісті навчання (що вивчають), так і у методах і підходах до навчання (як навчають). Це означає, що якісні зміни в освіті прагнуть покращити те, що вивчається, і як це викладається, з метою забезпечення більш ефективного та якісного навчання.

2. Рух учнів (хто, де і як навчається): Цей аспект стосується того, хто отримує доступ до освіти, де це відбувається і як це організовано. Якісні зміни в цьому контексті можуть означати розширення доступу до освіти для різних груп учнів, удосконалення умов навчання та забезпечення більшої рівності в освітній системі [68/].

Міжнародна асоціація оцінки якості освіти (ІЕА) була заснована та вперше впровадила вимірювання якості освіти на міжнародному рівні у

1958 році, почавши з першого пілотного дослідження. Протягом 1960–1970 років були проведені такі міжнародні дослідження, як Перше міжнародне дослідження з математики (FIMS), Перше міжнародне дослідження з науки (FISS), Друге міжнародне дослідження з математики (SIMS) та Друге міжнародне дослідження з науки (SISS). У 1980-х роках були організовані дослідження з читання (RLS) та дослідження з використання комп'ютерів в освіті (COMPED).

У 1970-х роках "прагматичні підходи до планування" якості освіти стали домінувати [67/]. Протягом цього періоду була впроваджена концепція "якісного" планування в освіті, і обговорення зосереджувалося на тому, які заходи можуть бути ефективними для поліпшення результатів навчання. Також в цей період економісти стали активніше досліджувати досягнення у навчанні. Вони визнали, що освітні системи можуть відкривати шляхи до економічного розвитку (згідно з ОЕСР, 1989; Росс, Павіо і Женева, 2006 б).

Ця тенденція свідчить про зростаючий інтерес до зв'язку між якістю освіти та її впливом на економіку, а також про спроби визначити, як поліпшення результатів навчання може призвести до загального підвищення якості життя та соціального розвитку.

Міжнародні дослідження, такі як Міжнародне дослідження тенденцій у математиці та науці (TIMSS), Міжнародне дослідження процесу читання в міжнародному контексті (PIRLS) та Дослідження громадянської освіти (CIVED), проводилися впродовж 1990-2000 років. Ці міжнародні студії також надихнули багато країн проводити власні національні оцінки якості освіти.

Ці міжнародні дослідження стали важливим джерелом знань та даних для аналізу якості освіти на міжнародному рівні і стимулювали розвиток подібних досліджень на національному рівні.

У 1997 році Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD) запустила Програму оцінки досягнень учнів міжнародного стандарту

(PISA) для оцінки досягнень 15-річних учнів в читанні, математиці та науці кожні три роки, починаючи з 2000 року (OECD, 2007).

Всесвітня Декларація з питань освіти для всіх, прийнята на Світовій конференції з освіти для всіх у 1990 році в Жомт'єні, визнала важливість якості освіти та, зокрема, необхідність акцентування на досягненні та результаті навчання. Концепцію якості освіти розширили десять років пізніше в Дакарському Керівництві для Дій, прийнятому на Світовому освітньому форумі у Сенегалі. Якість була визнана як фундаментально важлива, і були наведені конкретні вимоги до успішних освітніх програм [71/].

У період від середини 90-х років ХХ століття до сучасних днів відзначається зростаючий акцент на підтримку політичних ініціатив та впровадження науково обґрунтованих досліджень в контексті розвитку систем моніторингу якості освіти. Дослідники спираються на потужну методологічну базу, статистичні методи вимірювання теоретичних даних, впроваджуються багаторівневі моделі. Стає можливим створення ієрархічно - впорядкованої, багаторівневої інформаційної системи управління якістю освіти. У між народ. дослідженнях TIMSS, CIVICS, PISA, MONEE та ін. реалізуються експерименти, спрямовані на створення ефективних методик вимірювання параметрів досліджуваних об'єктів у системі освіти та освітньому середовищі, визначення єдиних показників і критеріїв якості освіти та окремих її складових [28/].

1.2. Якість освіти як об'єкт моніторингу

У цьому параграфі докладно розглянемо об'єкт моніторингу та поняття, що його стосуються. Для кращого розуміння якості освіти та методів її моніторингу важливо розуміти сенс досліджуваної категорії.

Центральним поняттям дослідження є "освіта", і важливо підкреслити необхідність наукового аналізу та обґрунтування змісту цього терміну. У Національній доктрині розвитку освіти в Україні освіта визнається як основа для розвитку особистості, суспільства, нації та держави, і вона є критичним чинником у політичній, соціальній, економічній, культурній та науковій сферах суспільства. Варто підкреслити, що освіта сприяє нарощуванню інтелектуального, духовного та економічного потенціалу суспільства [40/].

Відповідно до визначення ЮНЕСКО, освіту варто розглядати як процес та результат удосконалення здібностей і поведінки особистості, що призводять до досягнення соціальної зрілості та індивідуального росту, усвідомлення знань [13/]

Якість – це більш філософська категорія, що відображає істотну визначеність об'єкта, завдяки якій він є саме цим, а не іншим об'єктом. Це те, що характеризує його специфіку і завдяки чому ми можемо відрізнити один об'єкт від іншого [49/].

Отже, освіта – стратегічний ресурс кожної держави. Якість – це те, що дозволить освітньому закладу підвищити його шанси у конкурентній боротьбі, яка набула глобального характеру [66/].

Якість вищої освіти є одним із ключових пріоритетів вищої освіти. Проте цікаво відзначити, що існують різноманітні тлумачення того, що насправді означає якість вищої освіти. Наприклад, національні чи міжнародні системи акредитації мають різноманітні тлумачення якості та те, як її слід оцінювати на інституційному чи на рівні програми. Деякі з них зосереджені на досягненні мінімальних стандартів, інші акцентуються на продуктивності у дослідженнях, інтернаціоналізації чи на винятковому навчанні [69/].

У найширшому розумінні якість освіти у світі розуміють як відповідність закладених ресурсів, самого освітнього процесу й отриманого результату та наслідків щодо цілей освіти, стандартів та вимог суспільства [44/].

У Законі України “ Про вищу освіту” (2000 р.) вказано, що якість вищої освіти – це “сукупність якостей особи з вищою освітою, що відображає її професійну компетентність, ціннісну орієнтацію, соціальну спрямованість і зумовлює здатність задовільняти як особисті духовні і матеріальні потреби, так і потреби суспільства” [20/].

На переконання О. Ляшенка, якість освіти є складною і багатогранною концепцією, яка віддзеркалює різноманітні аспекти суспільного життя, такі як соціальні, економічні, політичні, педагогічні, демографічні та інші сфери, які є важливими для розвитку індивіда. Він розглядає якість освіти як системний об'єкт, що включає в себе якість мети освіти, якість педагогічного процесу та якість освітніх результатів. Відповідно до національної доктрини розвитку освіти та чинної законодавчої бази, якість мети освіти визначається, а державні стандарти освіти концентруються на якості навчальних результатів. Проте, питання якості педагогічного процесу залишається предметом активних обговорень і дискусій, а також представляє собою об'єкт подальших наукових досліджень та практичної перевірки [33/].

У відповідності до положень програмного документа ЮНЕСКО "Реформа та розвиток вищої освіти" (1995 р.), якість вищої освіти розглядається як багатовимірна концепція, що охоплює всі основні функції та різновиди діяльності закладу вищої освіти. Головною метою цієї концепції є забезпечення можливостей випускника швидко та ефективно включитися в трудову діяльність на користь суспільства і для власної користі [17/].

З точки зору науковців, якість освіти вивчається як комплексне поняття в межах квалітології, яка представляє собою тривалий науковий напрям, що включає три ключові аспекти:

1. Теорія якості (Quality System): Цей аспект визначає загальну систему, яка гарантує високу якість освіти. Вона охоплює усі основні функції та завдання закладу вищої освіти, зокрема навчання, дослідження та обслуговування громадськості.

2. Теорія оцінювання якості (кваліметрія – Assessment, Evaluation):
Цей аспект вивчає методи та процеси оцінювання якості освіти. Він включає в себе створення критеріїв та показників якості, що дозволяють об'єктивно оцінювати результати навчання та інші аспекти освіти.

3. Теорія управління якістю (Management and Monitoring of Quality):
Цей аспект стосується систем управління, які використовуються для забезпечення та підтримки високої якості освіти. Він включає в себе моніторинг, який дозволяє стежити за якістю освіти та реагувати на потреби для її покращення.

Кожен із цих складників має свій набір критеріїв і показників якості освіти, які дозволяють більш всебічно оцінити будь-яку систему освіти, з фокусом на зовнішніх та внутрішніх параметрах. Такий комплексний підхід до визначення та вдосконалення якості освіти сприяє підвищенню її ефективності та відповідності сучасним вимогам суспільства та ринку праці [2/].

Отже, поняття "якість освіти" можна інтерпретувати як комплексну характеристику, де основними складовими є ті, що визначають рівень засвоєних знань, навичок, умінь, компетенцій, рівень розвитку особистісних та професійних якостей, характеристики та досягнень особи [6/].

Франц Рамекерс виділяє три основні компоненти якості освіти:

Accessibility – доступність (інфраструктура навчального закладу, відстань між домом і школою, географічне розподілення шкіл, навчальні матеріали, гендерні аспекти проектування школи та мова навчання)

Effectiveness – вимірює, чи були досягнуті поставлені цілі або чи були досягнуті бажані результати.(професійна компетентність педагогів, методи навчання та навчальні посібники, очікування студентської успішності, надання та якість підручників; фізичне навчальне середовище, консультаційна, наглядова та інспекторська системи, навчальні плани та оцінка, механізми зворотного зв'язку щодо зовнішніх потреб,

гендерні/культурні/географічні аспекти навчальних планів, іспити та підходи до навчання, кількість студентів, які успішно закінчили навчання, швидкість відпуску та випускників кількість часу навчання та інше).

Efficiency – вимірює оптимальність використання ресурсів. (навички та компетентність управління, системи планування та інформації; збалансоване забезпечення педагогів та класних матеріалів, обсяг та якість обладнання; розподіл та використання фізичних та навчальних приміщень, використання сучасних технологій: процес навчання, дистанційна освіта) [70/].

Якість освіти є об'єктом моніторингу, що вимагає ретельного наукового аналізу та обґрунтування. Освіта, визначена у Національній доктрині розвитку освіти України та визначеннях ЮНЕСКО, є основою розвитку особистості, суспільства, нації та держави. Вона відтворює і нарощує інтелектуальний, духовний та економічний потенціал суспільства.

Якість освіти, у свою чергу, відображає важливу визначеність освітнього процесу і результатів. Якість освіти може мати різні тлумачення, і це відображається в різних підходах національних та міжнародних систем акредитації. Однак, загальною характеристикою якості освіти є відповідність закладених ресурсів, процесу навчання та результатів освіти стандартам і вимогам суспільства.

Науковий аналіз також виділяє три основні компоненти якості освіти, запропоновані Францем Рамекерсом. Вони визначаються різними аспектами, включаючи інфраструктуру, професійну компетентність викладачів, навчальні матеріали, ефективність у досягненні поставлених цілей та оптимальне використання ресурсів.

Отже, якість освіти є складним об'єктом моніторингу, а її оцінка важлива для забезпечення якісного навчання та подальшого розвитку освіти. Цей аналіз дозволяє розуміти необхідність ретельного та комплексного

моніторингу якості освіти для досягнення найкращих результатів у освітній сфері.

1.3. Розвиток системи моніторингу якості освіти в Україні

Впродовж останніх років в Україні зростає інтерес до проблеми моніторингу якості освіти серед науковців. Протягом тривалого періоду історії, якість вищої освіти в Україні була визначена органами державної влади та управління, які встановлювали конкретні стандарти та вимоги до підготовки фахівців з вищою освітою. Проте в сучасних умовах зростає інтерес громадськості до підготовки конкурентоздатних фахівців, які можуть успішно інтегруватися в реформоване суспільство. Це породжує необхідність врахування вимог та очікувань різних зацікавлених стейкхолдерів у визначенні професійних компетентностей, які повинні бути розвинені у випускників вищих навчальних закладів для забезпечення їх конкурентоспроможності на ринку праці.

Зрозуміло, що українська освітня громадськість виявляє бажання приєднатися до європейського освітнього простору. Це передбачає впровадження системи забезпечення якості вищої освіти в Україні, розробку нових методик оцінювання навчальних результатів фахівців та визначення структури якості вищої освіти.

У контексті вступу до Болонського процесу Україна зобов'язалася покращити свою систему вищої освіти. Ця обов'язковість вимагала оновлення і модернізації державних стандартів вищої освіти, а також розробки та впровадження нових критеріїв для оцінки ефективності вищої освіти, з урахуванням методології оцінювання якості освіти, що використовуються в країнах Євросоюзу [53/].

Національна система моніторингу якості освіти в Україні перебуває на етапі активного розвитку як з методологічної, так і з процедурної точки зору. Історія становлення національної системи моніторингу освіти національного

рівня розпочалася у 1997 році із створення Центру моніторингу освіти при Інституті змісту і методів навчання Міністерства освіти України. Цей центр проводив систематичні всенаціональні дослідження, включаючи оцінку якості засвоєння навчальних матеріалів (1999, 2002 роки), щорічні дослідження якості навчальної літератури для загальноосвітніх навчальних закладів починаючи з 2001 року, вивчення стану фізичного, психічного та морального здоров'я учнів у 2005 році, оцінку ефективності впровадження навчальних програм, спрямованих на підтримку здорового способу життя (2007, 2008 роки), вивчення позицій випускників щодо організації та проведення зовнішнього незалежного оцінювання (2007 рік), а також аналіз стану різних рівнів освіти (дошкільної, професійно-технічної, загальної середньої) в період з 2008 по 2012 роки, вивчення процесів реформування освіти (2008-2010 роки) та інших аспектів [28/].

Постановою Кабінету Міністрів України щодо "Порядку проведення моніторингу та оцінки якості освіти" встановлено механізм проведення моніторингу та оцінювання якості освіти. Основні завдання цього процесу включають у себе отримання актуальної та надійної інформації щодо якості вищої освіти, аналіз сучасного стану системи вищої освіти та прогнозування її подальшого розвитку. Метою є також оцінка відповідності системи вищої освіти України нормативним документам, які визначають освітні завдання, і постійне надання органам державної влади статистичних та аналітичних даних про якість вищої освіти. У Постанові визначено, що моніторинг якості вищої освіти повинен здійснюватися на різних рівнях – локальному, регіональному та загальнодержавному. Міністерство освіти і науки України повинно брати до уваги результати моніторингу під час вдосконалення освітнього процесу в закладах вищої освіти [51/].

На регіональному рівні до складу системи моніторингу якості освіти включені відділи обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти. Вони беруть участь у проведенні моніторингових досліджень національного

рівня та ініціюють дослідження з регіональних питань, таких як якість мовної освіти, проблеми природничо-математичної освіти, впровадження інклюзивної освіти, якість та результативність управлінської, науково-методичної та виховної роботи, профільного навчання та соціальної адаптації випускників шкіл і багато інших аспектів [31/].

У 1999 році було створено перший в Україні організацію, яка займається професійним оцінюванням та відбором кадрів – Центр тестування професійної компетентності, що діє під егідою Міністерства охорони здоров'я України. Головним завданням цього центру є проведення тестових ліцензійних іспитів з лікувальної справи, фармакології та стоматології для випускників усіх медичних вищих навчальних закладів. Окрім цього, він також формує рейтинг закладів освіти на основі результатів цих іспитів [28/].

У 2005 році було утворено Український центр оцінювання якості освіти разом із його регіональними підрозділами. Центри оцінювання у місті Києві та областях, таких як Вінницька, Донецька, Львівська, Харківська, та навіть в Автономній Республіці Крим, стали важливими точками для розвитку регіональних систем моніторингу в галузі освіти. Незважаючи на широкий спектр досліджень та значну кількість організацій, що займаються моніторингом в освіті, можна відзначити, що національна система моніторингу освіти, яка передбачає комплексну незалежну оцінку результатів розвитку освітньої системи в усіх її проявах, поки не має чіткої структури та відповідного правового та ресурсного забезпечення [31/].

Документом, що регулює проведення моніторингу якості вищої освіти, був наказ Державної інспекції навчальних закладів України, в якому було схвалено програми державного інспектування закладів вищої освіти [39/].

На сьогодні в Україні було розроблено та запроваджено Єдину державну електронну базу освіти (ЄДЕБО), яка передбачає систематичний збір і збереження даних про всіх учасників освітнього процесу [55/].

Ця ініціатива відображена в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, де визначено, що важливим завданням державної політики в галузі освіти є забезпечення моніторингу якості освіти [50/].

В Україні було створено Національне агентство забезпечення якості вищої освіти, яке розпочало свою діяльність у лютому 2019 року. Це агентство відповідає за розробку положень щодо акредитації освітніх програм і проведення аналізу якості освітньої діяльності закладів вищої освіти, здійснюючи ліцензійну та акредитаційну експертизу існуючих освітніх програм [56/].

1.4. Якість освітнього процесу у закладі вищої освіти

Освітній процес у закладі вищої освіти визначається не лише як ключова складова формування та розвитку кваліфікованих фахівців, але й як важливий чинник, що визначає конкурентоспроможність інституту на освітньому ринку. Відповідно до сучасних вимог суспільства, які зростають з кожним роком, важливість якісної освіти високого рівня у вищому навчальному закладі важко переоцінити.

Якість освітнього процесу визначається комплексом факторів, які включають не лише ефективність педагогічного процесу, а й адаптивність програм до змін у сучасному суспільстві. Успішне здійснення освітнього процесу вимагає поєднання інноваційних методик, сучасних технологій та врахування потреб ринку праці.

Здійснення моніторингу якості освітнього процесу – це складний, але вельми важливий процес, який передбачає взаємодію різних джерел та рівнів його ініціаторів. Внутрішні та зовнішні агенти моніторингу, такі як студентське самоврядування, педагогічний персонал, роботодавці та громадськість, вносять вагомий внесок у процес оцінки якості освіти та формування відповідності її стандартам.

Отже, освітній процес у закладі вищої освіти є складною, динамічною системою, в якій якість грає вирішальну роль у підготовці кваліфікованого фахівця та успіху самого закладу на освітньому ринку. Моніторинг якості освітнього процесу дозволяє постійно оцінювати та удосконалювати його, враховуючи високі стандарти освітнього середовища та вимоги сучасного ринку праці.

Класифікація моніторингу якості освіти допускає різні джерела та рівні ініціаторів цього процесу. Основні категорії цієї класифікації включають:

1. Зовнішній моніторинг. Цей вид моніторингу включає оцінку якості освіти на різних територіальних і міжнародних рівнях. Він проводиться на різних рівнях – місцевому, регіональному, національному та міжнародному, і включає екстернальну оцінку освіти. Зовнішній моніторинг становить важливий інструмент для порівняння та оцінки освітніх систем, забезпечуючи при цьому стандартизацію та визнання на міжнародному рівні. Його завдання включає розгляд системи рейтингу та переконання відповідності освітнього процесу міжнародним стандартам. Міжнародний моніторинг має вирішальне значення для підвищення конкурентоспроможності та визнання якості освіти на світовій арені.

2. Внутрішній (локальний) моніторинг. Цей вид моніторингу базується на оцінці якості освіти в межах конкретного навчального закладу. Його метою є внутрішня оцінка та покращення якості освіти в цьому закладі. Внутрішній моніторинг визначається внутрішніми процедурами та структурами освітнього закладу, і його ціль полягає в забезпеченні високих стандартів якості навчання та виховання. Цей процес допомагає навчальним закладам внутрішньо контролювати та покращувати свою діяльність, враховуючи унікальні внутрішні потреби та особливості [52/].

Ця класифікація надає можливість збирати інформацію та оцінювати якість освіти з різних джерел та перспектив. У закладах вищої освіти, цей

моніторинг може бути ієрархічно розділений на кілька рівнів для більш детального аналізу та контролю:

1. Міжнародний моніторинг. Цей рівень спрямований на оцінку якості освіти в рамках єдиного європейського освітнього простору та має на меті розгляд системи рейтингу та забезпечення відповідності освітнього процесу міжнародним стандартам. Він визначає ключові параметри і показники якості національної освіти та грає важливу роль у забезпеченні визнання освіти на міжнародному рівні.

2. Національний моніторинг. Урядами країн використовується для забезпечення ефективності та подальшого розвитку системи освіти на державному рівні. Цей рівень моніторингу грає ключову роль у регулюванні освітньої політики та плануванні реформ. Він визначає національні пріоритети в галузі освіти та визначає шляхи досягнення цих цілей.

3. Регіональний моніторинг. Цей рівень моніторингу служить інструментом для оцінки ефективності освітньої системи в конкретній області чи регіоні. Він сприяє прогнозуванню розвитку освітнього процесу на регіональному рівні і веде контроль за впровадженням державної освітньої політики на цій території.

4. Місцевий моніторинг. Зазвичай впроваджується на рівні міст, де розташовані вищі навчальні заклади. Він призначений для оцінки ефективності роботи цих закладів та може бути використаний для коригування розвитку навчальних закладів на місцевому рівні, якщо це необхідно.

5. Локальний моніторинг. Цей рівень моніторингу може бути поділений на різні підрівні, такі як загальноуніверситетський, факультетський, кафедральний та індивідуальний. Його ціль - внутрішня оцінка та вдосконалення якості освітнього процесу на різних рівнях конкретного навчального закладу. Унікальність кожного рівня полягає в

тому, що вони орієнтовані на конкретні потреби та особливості освітнього закладу.

6. Загальноуніверситетський моніторинг вищої освіти спрямований на поліпшення рейтингу певного університету в Україні. Це досягається завдяки проведенню внутрішньої оцінки роботи окремих факультетів, аналізу якості підготовки випускників на підставі їхньої академічної успішності і дослідженням показників працевлаштування випускників за спеціальністю.

7. Факультетський моніторинг зосереджується на оцінці якості освітньої діяльності та роботи окремих кафедр. Важливим аспектом є визначення, наскільки компетентності випускників відповідають вимогам освітньо-професійних програм. Крім того, цей вид моніторингу включає аналіз особистих досягнень студентів під час навчання на факультетах.

8. Кафедральний моніторинг націлений на аналіз виконання навчальних планів та освітньо-професійних програм на рівні окремих кафедр. Важливо вивчити успішність студентів і загальну якість навчання. Крім того, досліджується спосіб взаємодії між викладачами та студентами на кафедрі, що впливає на загальну якість освіти.

9. Індивідуальний моніторинг вищої освіти передбачає оцінювання досягнень науково-педагогічних працівників кафедр університету. Цей вид моніторингу дозволяє визначити наукову та педагогічну активність викладачів, їхню участь у дослідженнях та викладацьку діяльність [65/].

Залежно від поставлених завдань і цілей, існують різні види моніторингу якості вищої освіти. Проведення моніторингу освіти вимагає збору надійних даних та забезпечення об'єктивності. Для досягнення цих цілей важливо дотримуватися принципів безперервності, динамічності і циклічності, які передбачають постійне керівництво освітнім процесом та проведення регулярних внутрішніх та зовнішніх моніторингових досліджень. Ці принципи дозволяють адаптувати освітні програми та процеси до

суспільних вимог та забезпечують постійне вдосконалення вищої освіти в Україні [38/].

О. Біляковська [7] вважає, що вища освіта повинна розглядатися як система взаємодії та ефективного функціонування різноманітних компонентів. Ці компоненти, а саме програмно-плановий, організаційний, інформаційний, комунікативний, навчально-методичний, виробничий, науково-дослідний, самоосвітній і контрольний-оцінний, спрямовані на вирішення різних завдань у сфері освітнього процесу.

Планово-програмний компонент передбачає розробку навчальних планів і освітніх програм, враховуючи вимоги суспільства і ринку праці. Визначаючи якість планово-програмного компонента, слід підкреслити його пряму залежність від основної мети освітнього процесу – надання якісної підготовки майбутніх вчителів. Цей компонент глибоко коріниться у задоволенні освітніх потреб студентів і гарантує їхню компетентність, охоплюючи не лише фахові знання, а й уміння, навички та компетенції, що відповідають вимогам і сучасній школі, і суспільству. Якість освітнього процесу має максимально враховувати цілі, інтереси та потреби майбутніх вчителів, забезпечуючи їхню компетентність. Ефективність освітніх програм, визначена в планово-програмному компоненті, полягає у їхній здатності точно відображати основні риси та особливості процесу підготовки майбутніх вчителів, а також у визначенні форм, методів та умов опанування професійними знаннями, навичками та компетенціями. Освітня програма виступає як відображення розвитку та взаємодії суб'єктів освітнього простору, і її ефективність визначається здатністю відповідати вимогам сучасності та сприяти успішній підготовці майбутніх вчителів.

Організаційний компонент має на меті реалізацію різних форм занять, спрямованих на активізацію пізнавальної діяльності студентів для ефективного засвоєння ними професійно значущих знань, умінь і навичок. Він визначається впровадженням новаторських форм і методів навчання для

підготовки майбутніх вчителів, спрямованих на стимулювання їхньої активної навчально-пізнавальної діяльності. Зокрема, важливо використовувати сучасні педагогічні технології, такі як проблемні та інтегровані лекції з використанням інформаційних технологій, для сприяння розвитку творчого мислення студентів. Семінарські заняття слід трансформувати у формат дослідницько орієнтованих і міждисциплінарних заходів, використовуючи такі методи, як диспути, конференції та колоквиуми, з акцентом на інтерактивних підходах. Такий напрямок викладання сприятиме розвитку критичного та творчого мислення майбутніх вчителів, готуючи їх до сучасних вимог освітнього середовища.

Інформаційний компонент орієнтований на різноманітне формування та подання навчальної інформації, дотримуючись принципів науковості, доступності, наступності, міжпредметності, фундаментальності та новизни. Під час професійної підготовки важливо впроваджувати оновлені досягнення педагогічної науки, щоб забезпечити студентам актуальність наукової інформації і забезпечити взаємодію викладача зі студентами, в якій фактична новизна знань має визначальне значення. Характеристики інформаційного компонента включають:

1) Рівень відповідності матеріалу: Він визначає, наскільки навчальний матеріал відповідає сучасним досягненням науково-технічного та технологічного прогресу, культури і мистецтва.

2) Ступінь фундаментальності: Це визначає, наскільки матеріал забезпечує глибокі та фундаментальні знання.

3) Доступність та логічність побудови: Важливо, щоб матеріал був доступним, логічно структурованим та легко засвоєваним під час навчання.

4) Наявність різноманітних джерел: Система повинна забезпечувати різноманітні джерела інформації для програмного та глибшого вивчення матеріалу.

5) Комп'ютеризація та інформаційні технології: Важливо враховувати рівень комп'ютеризації та використання сучасних інформаційних технологій для покращення доступу та обробки інформації.

Навчально-методичний компонент характеризується ретельною розробкою навчально-методичного забезпечення для всіх видів навчальної діяльності студентів, з урахуванням сучасних форм, методів і засобів навчання. Для оптимальної організації освітнього процесу важливо, щоб викладачі розробляли високоякісне методичне забезпечення. Це забезпечення спрямоване на формування у студентів потрібних навичок і надання їм практичного досвіду професійної діяльності під час практичних занять та педагогічної практики. Проведення практично-семінарських занять передбачає наявність різноманітних методичних матеріалів і завдань на різних рівнях складності, а також можливість індивідуальної, групової та колективної діяльності.

Навчально-методичне забезпечення охоплює різноманітні матеріали, спрямовані на стимулювання активності студентів і ефективне засвоєння професійних знань, умінь і навичок, а також формування професійних компетенцій. Якість створення навчально-методичних комплексів визначається їхнім внеском у взаємодію навчального процесу.

Комунікативний компонент забезпечує ефективну передачу знань, умінь і навичок, а також досвіду діяльності через організацію суб'єкт-суб'єктної взаємодії між викладачем та студентами. Ефективне включення студентів у діалоговий процес стимулює їх активне мислення, аналіз, і пошук додаткової інформації для спільного прийняття рішень. Діалог стає не просто запланованою ситуацією на навчальному занятті, але і основною формою життєдіяльності учасників навчання. Взаємодія між ними стає менш формальною і більш спрямованою на взаємопорозуміння та спільне навчання. Такий діалогічний підхід робить викладача не тільки постачальником інформації, але і особистістю, чиє внутрішнє бачення стає

неотдільною частиною навчання. При цьому, відчуття особистого взаємозв'язку між викладачем та студентами збільшує задоволення від участі в навчанні та підвищує загальну мотивацію.

Виробничий компонент передбачає організацію та змістовне наповнення діяльності студентів з метою оволодіння практичними навичками та набуття досвіду професійно-педагогічної діяльності.

Отримання практичного досвіду під час професійної підготовки майбутніх вчителів сприяє їхній саморефлексії, пов'язаній із власними практичними діями, і дозволяє здійснювати висновки з цього досвіду та удосконалювати свою професійну компетентність.

На додаток, важливим є забезпечення закладом вищої освіти впровадження цілісної програми педагогічної практики, включаючи різномірні професійні завдання, врахування міжпредметних зв'язків і відповідь на вимоги сучасної школи стосовно якості професійнопедагогічної підготовки майбутніх учителів. Таким чином, необхідно розробляти та впроваджувати процес практичної підготовки майбутніх учителів так, щоб забезпечити їхнє збагачення не лише теоретичними знаннями, але й практичними вміннями, які можуть бути використані як на педагогічних практиках, так і в щоденній роботі в школі.

Науково-дослідний компонент орієнтований на інтеграцію освітнього процесу та науково-дослідної роботи для забезпечення студентів навичками дослідницької діяльності та відповідності освітнього процесу сучасним тенденціям розвитку науки, техніки та виробництва. Науково-дослідна підготовка є невіддільною частиною формування конкурентоспроможного вчителя, сприяючи його готовності сприймати та застосовувати нові знання, а також апробувати та впроваджувати досягнення педагогічної науки та науково обґрунтовані підходи до ведення інновацій. Залучення майбутніх вчителів до науково-дослідної роботи розглядається як засіб сприяння їхньому засвоєнню навчального матеріалу не як абстрактної ізольованої

інформації, але як пов'язаної з актуальними викликами педагогічної науки, з якими вони зіткнуться у своїй професійній діяльності.

Компонент самоосвіти та саморозвитку передбачає створення умов для свідомого самостійного здобуття студентами знань і вмінь, а також розвитку їхніх особистісних якостей для успішної реалізації в житті та професійній діяльності. Якість самоосвітнього елементу в освітньому процесі визначається ясним та ретельним визначенням сутності самостійної діяльності студентів під час навчання, формами її виконання, наявністю різнорівневих завдань та належним методичним супроводом. Це допомагає здійснювати самостійну роботу на основі існуючих знань, сприяє отриманню нового досвіду та формує систему цінностей у контексті освітнього процесу.

Контрольно-оцінний компонент забезпечує наявність системи контролю й оцінювання різних видів діяльності студентів у процесі їхнього професійного та особистісного розвитку. Діяльність студентів у вищому навчальному закладі отримує сенс лише при визначенні рівня їх базових та поточних знань, умінь і навичок, а також динаміки формування професійно важливих якостей та готовності до професійно-педагогічної діяльності. З цієї причини ключовим аспектом якості освітнього процесу є наявність розвинутої системи оцінювання професійного росту студента, з чітко визначеними критеріями для всіх видів навчально-пізнавальної діяльності. Проте така система стане ефективною лише тоді, коли основні принципи будуть чітко роз'яснені кожному студентові.

Якість освітнього процесу у закладі вищої освіти також залежить від змісту, форм і методів навчання, а також навчально-методичного, матеріальнотехнічного та ресурсного забезпечення. Неабиякою мірою, якість освітнього процесу у закладі вищої освіти визначає ефективність підготовки майбутніх фахівців, що полягає в наближенні його результатів до сучасних вимог і викликів суспільства при мінімальних витратах та негативних наслідках.

Висновки до першого розділу

У першому розділі магістерської роботи "Теоретичні засади моніторингу якості освітнього процесу у закладі вищої освіти" було розглянуто ключові аспекти моніторингу якості освіти в Україні. Проведено аналіз психологопедагогічної літератури, де висвітлено різні підходи до моніторингу якості освіти та визначено актуальність проблеми.

Визначено, що моніторинг якості освіти є важливим інструментом для забезпечення якості освітнього процесу та відповідає насущним потребам освітнього сектору.

Подано визначення якості освіти та розглянуто основні складові цього поняття. У процесі дослідження окреслено чітке розуміння, що саме вимірюється та оцінюється у процесі моніторингу якості освіти.

Досліджено історію розвитку системи моніторингу якості освіти в Україні, відзначено ключові події та реформи, що вплинули на цей процес. Було відзначено важливість національного та міжнародного моніторингу в контексті визнання освіти на міжнародному рівні.

Розглянуто питання, пов'язані з оцінкою якості освітнього процесу в українських закладах вищої освіти. Визначено ключові аспекти та рівні, що піддаються моніторингу, такі як загальноуніверситетський, факультетський, кафедральний та індивідуальний моніторинг.

Освітній процес у закладі вищої освіти розглянуто як систему взаємодії й ефективного функціонування програмно-планового, організаційного, інформаційного, комунікативного, навчально-методичного, виробничого, науково-дослідного, самоосвітнього, контрольного-оцінного компонентів.

У результаті аналізу першого розділу можна зробити висновок, що моніторинг якості освіти, зокрема якості освітнього процесу у ЗВО є важливим і необхідним інструментом для забезпечення якості вищої освіти в Україні.

Наголошено, що розвиток вітчизняної системи моніторингу має важливе значення для визнання української освіти на міжнародному рівні та забезпечення якості підготовки студентів у закладах вищої освіти.

РОЗДІЛ II. МОНІТОРИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

2.1. Теоретичні аспекти моніторингу якості освітнього процесу у закладі вищої освіти

Розглядаючи теоретико-методологічну основу моніторингу якості освіти в закладах вищої освіти, визначаючи ключові принципи провідних наукових підходів, особливий акцент доцільно зробити на антропосоціальному, системному, синергетичному та середовищному підходах. Реалізація моніторингу в цьому контексті обумовлена концепціями, такими як теорія загального управління якістю, процесний, кваліметричний та компетентнісний підходи. Кожен з них вирішує конкретні аспекти завдань, але сам по собі не вирішує проблему в цілому. Це підкреслює необхідність їхньої комплексної та взаємодоповнюючої розробки.

Розглядаючи аспекти моніторингу якості освіти у закладах вищої освіти (ЗВО) з позицій антропосоціального підходу, можна визначити, що цей підхід ґрунтується на визнанні пріоритету людини як особистості та ключової продуктивної сили суспільства. Антропосоціальний підхід визначається як поєднання аспектів "людина" та "суспільство", спрямований на формування у суспільстві умов, сприятливих для самореалізації

особистості через задоволення всіх рівнів потреб відповідно до ієрархії А. Маслоу та врахування загальнолюдських моральних і національних традицій.

Г. Дмитренко, вивчаючи антропосоціальну теорію управління суспільством, підкреслює необхідність створення умов для самореалізації особистості через ефективне вирішення двоєдиного завдання – забезпечення сумісності інтересів конкретної організації та працюючого в ній конкретного індивіда [15/].

Антропосоціальний підхід у галузі педагогіки і психології менеджменту визначається як особистісно орієнтований та суб'єкт-суб'єктний, на відміну від соціально орієнтованого підходу.

Поняття системного підходу в науковій літературі інтерпретується різноманітно. Системний підхід представляє собою послідовність процедур, спрямованих на створення складно організованого об'єкта як системи. Також це є метод для опису, пояснення та прогнозування поведінки таких об'єктів. Як напрямок методології наукового дослідження, системний підхід базується на уявленні про об'єкти дослідження як систем, сприяючи розкриттю цілісності об'єкта, виявленню різноманітних зв'язків у ньому та узагальненню цього різноманіття для формування консистентного уявлення [48/].

Системний підхід – це складний процес, спрямований на досягнення конкретної мети через створення логічної системи. У ході цього багатоциклового процесу системний підхід перетворюється в інструмент дослідження для аналізу конкретних явищ. Засади загальної теорії систем отримують конкретний зміст, враховуючи об'єкт дослідження, його природу, наукові погляди вченого та контекст педагогічної науки та інших важливих факторів [17].

У педагогічному вимірі системний підхід виступає як методологія, що дозволяє розглядати навчальні заклади як систему, сукупність з належно взаємопов'язаних елементів. Цей підхід передбачає аналіз інтегративних залежностей та взаємодій між елементами системи. В результаті він сприяє

виявленню та дослідженню елементів, які можуть функціонувати не на необхідному рівні, а також дозволяє нейтралізувати внутрішні та зовнішні деструктивні впливи з метою підтримки ефективності системи в певному стані [35/].

Системний підхід до моніторингу якості освіти ґрунтується на кількох важливих принципах. У першу чергу, це принцип орієнтації на кінцеву мету, який має визнання як абсолютний пріоритет. Другий принцип – це уявлення про систему як цілісність та комплексність її складових елементів чи процесів.

Третій принцип – це вивчення взаємозв'язків між кожним елементом системи (процесом) як внутрішніми, так і в контексті зовнішнього середовища. Ще один важливий принцип – це створення ієрархії процесів та їх ранжування. Принцип розвитку враховує здатність системи до постійного вдосконалення, розширення та заміни її компонентів. До інших принципів входить децентралізація – об'єднання відповідальності за процеси на різних рівнях системи управління якістю, і принцип невизначеності – урахування невизначеності та випадковості у системі [19/].

У сфері управління якістю освітнього процесу в закладах вищої освіти, системний моніторинг виконує різноманітні функції, включаючи інформаційну, діагностичну, порівняльну, рефлексивну та інтегративну.

Структура системного моніторингу охоплює результативний компонент, що включає критерії та показники для оцінки якості підготовки фахівців на різних етапах навчання у вищих навчальних закладах, і процесуальний компонент, що враховує критерії та показники для оцінки якості умов, створених для підготовки фахівців.

У результативному компоненті виокремлені об'єкти, такі як якість потенціалу абітурієнтів, якість навчальних досягнень студентів, готовність випускників до виконання професійної діяльності. Процесуальний компонент включає об'єкти, такі як умови для навчання студентів у вузі та

умови для роботи викладачів і співробітників. Також розглядаються суб'єкти, такі як студенти, роботодавці, викладачі, співробітники та керівництво вищого навчального закладу, які взаємодіють у процесі управління якістю освітнього процесу у різних ролях. Для здійснення моніторингу використовуються різноманітні методи вимірювання, такі як анкетування, фокус-групові інтерв'ю, традиційні та сучасні методи контролю якості знань студентів [66/].

Розглянемо особливості моніторингу якості освіти у ЗВО, спираючись на синергетичний підхід.

Синергетика – це галузь наукового пізнання, що вивчає загальні закономірності самоорганізації та формування стійких структур у відкритих системах. Вона визначається міждисциплінарними дослідженнями, спрямованими на розкриття цих закономірностей [62/].

Важливим принципом синергетичного підходу є існування в системах процесів самоорганізації, які виявляються загальними закономірностями для всіх явищ, процесів та подій в їхньому існуванні. Самоорганізація у концепції Г. Хакена визначається як виникнення конкретних просторових, часових або функціональних структур без конкретного впливу на систему ззовні, іншими словами, проявлення порядку або організації без впливу зовнішнього середовища, що відбувається в умовах хаосу [63/].

Однією з ключових галузей синергетичного підходу є теорія хаосу та його управління. Прихильники синергетики стверджують, що в соціальних системах існує велика кількість невизначеностей, які призводять до постійного хаосу. З погляду концепції синергетики, хаос є природним та закономірним станом, що є типовим для певних періодів існування соціальних систем. За словами В. Алексєєвського, хаос має творчу силу, формуючи новий порядок без зовнішнього втручання, але за допомогою спонтанних процесів в системі [29/]. Сучасні дослідження спрямовані на застосування ідей синергетики до управління системою освіти.

Розглянемо моніторинг якості освіти у ЗВО з позицій синергетичного підходу.

Синергетичний підхід в освіті акцентує увагу на превенції процесів самоосвіти, самоорганізації, самоуправління та використанні рефлексивних механізмів. Відзначається використанням стимулюючих і мотивуючих впливів на суб'єкта для стимулювання його самовираження та самовдосконалення в умовах взаємодії та спільної творчості, а також готовність до прийняття нових педагогічних і соціальних впливів [16/].

При розгляді системи управління якістю освіти вищих навчальних закладів з позицій синергетичного підходу, Є. Яковлев зазначає, що ця система націлена на досягнення конкретних цілей, які не визначаються ззовні, а формуються внутрішньою динамікою самої системи. Тому важливо створювати умови для їхнього внутрішнього формування. Управління якістю освіти в цьому випадку характеризується перевагою внутрішніх зв'язків між компонентами навчального закладу порівняно з зовнішніми впливами. Зовнішні впливи можуть лише сприяти бажаним позитивним тенденціям або компенсувати негативні, які можуть відхилити систему від поставлених цілей [3/].

Наступний – підхід, орієнтований на середовище, визначає потребу в оцінці не лише якості педагогічного процесу та його результатів, але й якості освітнього середовища. Останнє виступає як ключовий гарант якості як самого процесу, так і його результатів. Якість вищої освіти взаємозв'язана з якістю середовища, в якому активізуються всі аспекти освітнього процесу, такі як навчання, моральне становлення, виховання, саморозвиток, формування, соціалізація і т.д.

Цей підхід визначає нестандартні підходи до конструювання як змісту освіти, так і експертизи його якості [54/].

Моніторинг у своїй суті полягає в систематичному та постійному відстеженні та оцінюванні якості освітнього середовища та вивченні його

учасників. Головною метою є прогнозування, проектування та досягнення освітніх результатів.

Необхідність моніторингу університетського освітнього середовища обумовлена відсутністю достовірної та аналізованої інформації про якість умов та можливостей, що пропонуються. Без цієї інформації важко визначити вплив професорсько-викладацького складу на хід та результати навчального процесу, а також якість підготовки випускників. Це ставить під сумнів педагогічну доцільність всієї складної та роботоємної діяльності з розробки та створення освітнього середовища у виші [10/].

Отже, моніторинг якості вищої освіти у ЗВО є складним та багатограним процесом, який не може бути ефективно здійснений за допомогою одного підходу. Кожен підхід, такий як антропосоціальний, системний, синергетичний та середовищний, вносить свій внесок у розуміння та визначення якості освіти.

1. Антропосоціальний підхід акцентує на визнанні пріоритету людини та її ключової ролі як продуктивної сили суспільства, спрямований на створення умов для самореалізації особистості через задоволення всіх рівнів потреб та врахування загальнолюдських моральних і національних традицій.

2. Системний підхід базується на розгляді об'єкта дослідження як системи, сприяючи розкриттю її цілісності, виявленню зв'язків та узагальненню різноманітності, що допомагає в управлінні освітнім процесом.

3. Синергетичний підхід підкреслює важливість вивчення загальних закономірностей самоорганізації та стійкості структур у відкритих системах, що допомагає в розумінні і вдосконаленні освітнього середовища через міждисциплінарні дослідження.

4. Середовищний підхід. Основоположний принцип цього підходу – визнання важливості якості освітнього середовища як гаранта успішного освітнього процесу та результатів. Застосування середовищного підходу

передбачає урахування впливу різноманітних факторів, таких як просторовопредметний, організаційно-технологічний, соціальний тощо, на якість освіти в вищих навчальних закладах.

Використання комплексу різноманітних підходів дозволяє охопити всі аспекти освітнього процесу, забезпечуючи повноту та об'єктивність оцінювання, а також дозволяє враховувати динамічні зміни в освітній системі та соціокультурному середовищі.

Такий інтегрований підхід сприяє вдосконаленню системи вищої освіти, що відповідає сучасним вимогам і сприяє підготовці висококваліфікованих фахівців.

2.2. Загальні принципи та організаційні засади моніторингу якості освітнього процесу у ЗВО

Аналіз літературних джерел з проблем моніторингу підтверджує відсутність загальної консенсусу серед дослідників щодо принципів моніторингу в освіті. На думку В. Мокшеєва, принципи моніторингу якості освітнього процесу у ЗВО наступні:

- об'єктивність інформації,
- порівнянність даних,
- адекватність,
- цільове призначення,
- прогностичність.

Натомість класифікація Л. Коробовича відрізняється від попередньої та містить такі пункти:

- об'єктивність вимірювань,
- порівняння,
- прогностичність отриманих даних [26/].

Більш детально на цю тему розглядає Т. Лукіна, надаючи розширений перелік принципів моніторингу якості освіти:

- Забезпечення узгодженості нормативно-правового, організаційного та науковометодичного забезпечення всіх складових частин моніторингу.
- Забезпечення об'єктивності отримання та обробки інформації.
- Проведення комплексного дослідження різноманітних аспектів освітнього процесу та аналіз одержаних результатів.
- Забезпечення безперервності та тривалості спостережень за станом освіти.
- Забезпечення своєчасності отримання, обробки та використання об'єктивної інформації про якість освіти.
- Розробка перспективних планів моніторингових досліджень.
- Забезпечення рефлексивності моніторингових процесів.
- Врахування гуманістичної спрямованості моніторингу якості освіти.
- Забезпечення відкритості та оперативності надходження результатів досліджень до відповідних органів управління, громадськості та міжнародних установ [30/].

Так, І. Макаренко розподіляє принципи моніторингу якості процесу навчання на п'ять груп відповідно до компонентів системи моніторингу:

I. Принципи, що регулюють досягнення мети та завдань моніторингу, охоплюють системність, систематичність, цілеспрямованість, цілісність та всебічність, а також безперервність.

II. Принципи, спрямовані на орієнтацію на особистість учня, включають педагогічну комунікативність, диференційований підхід, гуманістичну спрямованість, співпрацю та принцип "не нашкодь".

III. Принципи, що регулюють змістовий аспект моніторингу якості навчання, охоплюють науковість та ефективність, об'єктивність інформації, доступність інформації, порівняльність та різноманіття моніторингових процедур.

IV. Принципи, спрямовані на операційно-діяльнісний аспект моніторингу якості навчання, включають свідомість та активність учасників моніторингу, добровільність, діяльність, оперативність та рефлексивність.

V. Принципи, що визначають оцінювання результативності моніторингу якості процесу навчання, охоплюють прогностичність, діагностичну спрямованість, об'єктивність результатів, гласність та справедливість, а також наочність та зворотний зв'язок [34/].

Розглянемо дещо детальніше саме цей компонентний розподіл.

Принципи, які керують досягненням мети та завдань моніторингу, є ключовими орієнтирами у забезпеченні ефективності цього процесу.

Принцип системності в моніторингу якості освіти у вищих навчальних закладах визначається необхідністю розглядати цей процес як інтегровану систему, де різні компоненти взаємодіють та впливають на кінцеві результати. Цей підхід передбачає розуміння взаємозв'язків між різними елементами освітнього середовища, вчителями та студентами, а також іншими факторами, які можуть впливати на якість навчання та освітні результати.

Систематичність у моніторингу вказує на постійний, регулярний характер вимірювань та аналізу, щоб забезпечити сталість та порівнянність даних. Це передбачає регулярність проведення оціночних процедур та систематичне врахування результатів для подальшого вдосконалення освітнього процесу.

Принцип цілеспрямованості визначає необхідність чіткого визначення мети та завдань моніторингу, орієнтованих на досягнення конкретних результатів. Це включає в себе визначення ключових показників ефективності та критеріїв оцінки, спрямованих на покращення якості освітнього процесу.

Цілісність та всебічність принципу вказують на необхідність охоплення всіх аспектів освітнього процесу та збору комплексної інформації.

Це передбачає врахування різноманітних аспектів, таких як результати навчання, задоволеність студентів, ефективність викладачів та загальний клімат університету.

Безперервність ж у свою чергу підкреслює важливість постійного та неперервного спостереження за якістю освіти для вчасного виявлення та виправлення проблем. Це передбачає постійний моніторинг та адаптацію до змін, що відбуваються у вищій освіті та суспільстві в цілому.

Враховуючи ці принципи, моніторинг якості освіти може бути ефективним інструментом для постійного вдосконалення навчальних процесів у вищих навчальних закладах. Дані подані у таблиці 1 (Додаток А).

Орієнтація на особистість учня передбачає застосування принципів, спрямованих на врахування індивідуальних особливостей та потреб студентів. Педагогічна комунікативність визначає необхідність ефективного спілкування між педагогами та студентами, створення сприятливого середовища для взаємодії та взаєморозуміння.

Диференційований підхід передбачає врахування різниць у рівні знань, інтересах та темпі навчання між студентами. Цей принцип спрямований на забезпечення індивідуального підходу до кожного учня з метою оптимізації його навчального процесу.

Гуманістична спрямованість визначає покладання акценту на розвиток особистості студента, його творчого потенціалу та самореалізації. Цей принцип передбачає створення умов для вироблення студентської самосвідомості та відповідальності за власний навчальний шлях.

Принцип співпраці підкреслює важливість взаємодії між студентами та педагогами, спільної роботи над завданнями та проектами. Це сприяє розвитку колективного духу, толерантності та взаємопідтримки в університетському середовищі.

Принцип "не нашкодь" визначає важливість забезпечення безпеки та психологічного комфорту для студентів під час навчання. Це передбачає

уникання будь-якої діяльності, яка може завдати шкоди фізичному чи емоційному стану здобувачів освіти.

Ці принципи спрямовані на створення сприятливого та ефективного навчального середовища, де кожен студент може розкрити свій потенціал та досягти успіху у вищій освіті. Дані подані у таблиці 2 (Додаток Б).

Принципи, що формують змістовний аспект моніторингу якості навчання, націлені на забезпечення високого рівня інформативності та об'єктивності процесу оцінювання.

Принцип науковості та ефективності в контексті моніторингу якості навчання передбачає використання обґрунтованих та науково підтверджених методів та засобів. Це означає впровадження сучасних наукових підходів до збору та аналізу даних, які дозволяють отримати об'єктивні та достовірні результати. Використання ефективних методів моніторингу забезпечує високу інформативність та значущість отриманих даних для подальшого вдосконалення освітнього процесу.

Принцип об'єктивності інформації вказує на необхідність уникнення будь-яких форм впливу чи спотворення результатів моніторингу. Це передбачає використання об'єктивних критеріїв та стандартів оцінювання, а також ретельний аналіз та перевірку даних з метою уникнення будь-якої впливової або прихованої підкресленості.

Принцип доступності інформації ставить завдання забезпечити простий та легкий доступ до результатів моніторингу для всіх зацікавлених сторін, включаючи педагогічний персонал, учнів, батьків, адміністрацію та інших учасників освітнього процесу.

Принцип порівняльності підкреслює важливість можливості порівнювати результати моніторингу між різними групами, закладами освіти або періодами часу. Це допомагає виявляти загальні тенденції, ефективні методи та здійснювати аналіз варіацій у якості навчання.

Принцип різноманіття моніторингових процедур вказує на необхідність використання різноманітних методів та підходів для оцінювання різних аспектів якості навчання. Використання різноманітних інструментів та технік дозволяє отримати комплексну та деталізовану інформацію щодо освітнього процесу. Дані подані у таблиці 3 (Додаток В).

Принципи, орієнтовані на операційно-діяльнісний аспект моніторингу якості навчання, визначають основні принципи та керівні принципи, що забезпечують ефективну виконавчу діяльність у рамках процедур моніторингу.

Принцип свідомості та активності учасників моніторингу зазначає на обов'язок активної участі та свідомого залучення всіх сторін, що беруть участь у процесі моніторингу. Учасники повинні демонструвати відданість та відповідальність у відносинах до збору, аналізу та використання отриманих даних для поліпшення якості навчання.

Принцип добровільності підкреслює, що участь у моніторингових процедурах має ґрунтуватися на вільній волі учасників. Цей принцип передбачає відсутність примусу та наголошує на дотриманні етичних принципів і прав учасників моніторингу.

Принцип діяльності акцентує на важливості практичних заходів учасників моніторингу для досягнення мети та завдань. Це може включати впровадження рекомендацій, розробку та впровадження покращень у навчальний процес.

Принцип оперативності підкреслює швидкість та ефективність виконання моніторингових процедур. Отримання результатів моніторингу вчасно дозволяє оперативно реагувати на виявлені проблеми та впроваджувати необхідні зміни.

Принцип рефлексивності передбачає аналіз та самооцінку учасниками моніторингу їхньої власної діяльності та взаємодії з іншими учасниками. Це

сприяє постійному вдосконаленню та розвитку системи моніторингу якості навчання. Дані подані у таблиці 4 (Додаток Г).

Принципи, що детермінують оцінку результативності моніторингу якості процесу навчання, виявляють суттєвий вплив на ефективність та значущість проведених моніторингових заходів. Оцінка отриманих результатів базується на ряді принципів, які визначають характер та рівень впливу.

Прогностичність передбачає необхідність моніторингу уможливлувати прогнозування можливих розвитків та тенденцій в освітній системі. Здійснюючи аналіз отриманих даних, моніторинг повинен мати можливість формулювання прогнозів для майбутнього розвитку та визначення стратегій поліпшення системи.

Діагностична спрямованість обов'язково забезпечує систематичне та деталізоване порівняння даних з метою виявлення конкретних аспектів, що вимагають уваги та вдосконалення.

Об'єктивність результатів покладає акцент на необхідності отримання об'єктивних та непередважених результатів моніторингу. Використання непередважених даних та методів оцінки важливо для забезпечення достовірності отриманих результатів.

Гласність та справедливість визначають потребу в прозорості та справедливості при використанні результатів моніторингу. Розповсюдження інформації серед всіх зацікавлених сторін та об'єктивне використання результатів є ключовим аспектом.

Наочність та зворотний зв'язок підкреслюють важливість наочного та зрозумілого представлення результатів моніторингу, а також ефективного забезпечення зворотного зв'язку для взаємодії з учасниками та зацікавленими сторонами. Забезпечення чіткості та взаємодії виявляється ключовим для успішної реалізації моніторингових заходів. Дані подані у таблиці 5 (Додаток Г).

Ці принципи моніторингу якості навчання формують інтегрований підхід, спрямований на створення ефективної освітньої системи. Активна участь учасників, добровільність, практичні заходи та оперативність дозволяють здійснювати зміни, спрямовані на поліпшення навчання. Рефлексивність та прогностичність сприяють постійному вдосконаленню та стратегічному розвитку системи. Гласність, об'єктивність та наочність забезпечують прозорість, справедливість та зрозумілість використання результатів моніторингу для всіх учасників освітнього процесу. Цей підхід сприяє не лише виявленню проблем, але й їх ефективному вирішенню, сприяючи сталому покращенню якості навчання.

2.3. Моніторинг як засіб управління освітнім процесом у ЗВО

У вимірах постійного розвитку сучасного освітнього простору, збалансованого та адаптованого до викликів нашого часу, розглядання та вдосконалення управлінських стратегій у сфері вищої освіти виявляється ключовим завданням. Моніторинг у сфері вищої освіти виступає не лише як інструмент оцінки якості освітнього процесу, але й як стратегічний засіб управління, спрямований на систематичний аналіз та вдосконалення всіх аспектів навчального середовища в закладах вищої освіти (ЗВО). Питання ефективності освітніх процесів, їхньої якості та відповідності сучасним стандартам стає основою для вдосконалення управлінської парадигми в університетах.

Органічно вплетений у контексті загального стратегічного управління, моніторинг виявляється ключовим елементом, що визначає шлях до досягнення високих стандартів навчання та розвитку.

Ю. Ізраель висловлює погляд, що суть моніторингу полягає у спостереженні, оцінці та прогнозуванні стану середовища, при цьому виключається управління формуванням якості навколишнього середовища та діяльності людини [68/]. Іншими словами, моніторинг, розглянутий як

науковопрактичне явище, не передбачає втручання (управління) у процеси; його основна мета полягає в отриманні якісної інформації про стан явищ та прогнозуванні їхнього майбутнього розвитку.

Іншу точку зору на це питання висловлює І. Герасимов [5/], який характеризує моніторинг як систему спостереження, контролю, оцінювання стану навколишнього середовища та управління його природовідповідним розвитком. За його думкою, неспрямований на управління моніторинг відзначається низькою ефективністю і може призвести до різних недоліків, таких як перевищення або недостатність інформації, а також її невикористання.

А. Дахин надає визначення моніторингу, розглядаючи його як постійне та тривале спостереження за навчальним процесом, а також як інструмент управління цим процесом [13/].

Д. Уілмс розглядає моніторинг як систему, яка складається з різноманітних елементів, і відзначає в ній дві ключові функції - управлінську та прогнозуючу. Він підкреслює, що ця система спрямована на безперервне і тривале спостереження за навчальним процесом, одночасно виконуючи завдання управління та прогнозування [61/].

В контексті концепції моніторингу в сфері освіти Г. Єльнікова відзначає його значущість як вищу форму інформаційної діяльності для управлінців і виразну складову системи інформаційного забезпечення управління. Дослідниця підкреслює, що моніторинг породжує унікальний тип мислєдіяльності керівника, що визначає його здатність ефективно ухвалювати стратегічні управлінські рішення. Цей підхід розширює спектр управлінських можливостей, забезпечуючи не лише аналіз, але й прогнозування стану освітніх процесів та розвитку системи в цілому [18/].

У сучасних концепціях управління вищою освітою моніторинг розглядається як одна з ключових функцій, спрямована на вирішення трьох основних завдань: визначення відхилень фактичних результатів управління

від передбачених, аналіз причин розбіжності між метою і результатами управління, визначення змісту регулюючої діяльності з метою мінімізації наявних відхилень [64/].

Деякі науковці фактично вважають моніторинг і контроль-аналітичну діяльність однаковими, що значно розширює поняття контролю і ускладнює визначення його принципових особливостей.

Важливо відзначити, що контроль є необхідною складовою управлінського циклу, орієнтованого на організацію реалізації плану роботи та досягнення його мети. У зв'язку з цим контроль є ситуативним за характером і тимчасово обмеженим у часі під час реалізації. Моніторинг відбувається перед плануванням і прийняттям рішень, а також є дослідженням, а не просто емпіричним збором матеріалу. Він має комплексний, системний характер і створює умови для планування на різних рівнях - річного, перспективного та стратегічного.

Моніторинг в освіті складається з трьох основних управлінських компонентів: аналізу, оцінки та прогнозування процесів в освіті. Він об'єднує також набір прийомів для відстеження освітніх процесів та збір та обробку інформації з метою підготовки рекомендацій для розвитку цих процесів і введення необхідних коректив.

Моніторинг в освіті визначається як педагогічна та управлінська категорія, яка перекладає загальні принципи теорії інформації на мову педагогіки, психології і управління. Його соціальна сутність полягає у тому, що саме він виконує роль головного інструменту контролю та обліку передачі соціального досвіду.

Актуальні проблеми управління якістю вищої освіти зумовлені необхідністю адаптації освітнього процесу в закладах освіти до сучасних вимог суспільства з урахуванням формування кваліфікованих фахівців. Згідно з дефініцією, управління якістю освіти визначається як систематично

організований освітній процес, орієнтований на досягнення очікуваних результатів навчання [65/].

Так, І. Сорока висловлює думку, що система управління якістю вищої освіти в Україні повинна базуватися на постійному вдосконаленні організаційної, науково-дослідної та навчально-методичної роботи в закладах вищої освіти. Це забезпечить ефективну підготовку компетентних фахівців [59/].

Важливо підкреслити, що управління якістю вищої освіти є постійним процесом управлінської діяльності, спрямованим на досягнення конкретного рівня якості підготовки фахівців відповідно до поточних вимог роботодавців та студентів. Цей підхід підтримує В. Зінченко [22/].

В умовах глобальної конкуренції у сфері вищої освіти, важливо зауважити, що університети знаходяться в нещадній боротьбі за здобуття переваг та визнання на ринку освітніх послуг. Ця ситуація породжує потребу в розробці та впровадженні новаторських стратегій управління якістю вищої освіти, оскільки тільки за допомогою вдосконалення процесів та використання передових методів можна досягти конкурентних переваг.

Бенчмаркінг, визнаний управлінцями освіти як ключовий інструмент, відіграє суттєву роль у цьому контексті. Цей метод не лише дозволяє університетам визначати найкращі практики управління, але й стає каталізатором для постійного вдосконалення управлінської діяльності. Завдяки гнучкості та адаптованості до університетського середовища, бенчмаркінг може ефективно інтегруватися в систему управління та призводити до суттєвих покращень.

Використання концепції бенчмаркінгу в системі управління університетом відкриває можливості впровадження передового досвіду управління, що стає кроком до вдосконалення якості та ефективності освітнього процесу. Оцінка професіоналізму керівництва через призму

бенчмаркінгу сприяє сталому розвитку університету та забезпечує досягнення визначеного рівня конкурентоспроможності на освітньому ринку.

“Фактично бенчмаркінг – це процес пізнання та відкриття, що спрямований на колективну творчість у досягненні та поліпшенні якості університетської освіти [3/].

В контексті управління якістю освіти, процес бенчмаркінгу виступає як важливий інструмент для пошуку та впровадження передового досвіду в освітній діяльності. Використання цього методу дозволяє освітнім установам оцінити та порівняти свої практики з найкращими стандартами, які використовуються в інших схожих організаціях.

Бенчмаркінг охоплює два основних процеси – оцінювання та порівняння.

Шляхом вибору оптимальних підходів та передових досвідів, які є характерними для визначених стандартів, університет може покращити якість своєї освітньої діяльності. Застосування концепції бенчмаркінгу в системі управління дозволяє університету ефективно впроваджувати передовий досвід, покращувати якість та ефективність, а також формувати нові стратегії для проведення освітнього процесу. Це визначається як необхідна передумова для сталого розвитку та досягнення визначеного рівня конкурентоспроможності в глобальній освітній арені.

Управління якістю вищої освіти та моніторинг як засіб управління освітнім процесом у закладах вищої освіти (ЗВО) тісно пов'язані і спільно спрямовані на досягнення високих стандартів навчання та розвитку. Обидва аспекти взаємодіють для забезпечення якості освітніх послуг і вдосконалення навчального процесу. Аспекти, які демонструють взаємодію управління якістю вищої освіти та моніторингу як засіб управління освітнім процесом у закладах вищої освіти (ЗВО) подані у таблиці 6 (Додаток Д).

У контексті вищої освіти взаємодія між управлінням якістю та моніторингом є невід'ємною та взаємозалежною. Обидва підходи

взаємодоповнюють один одного, утворюючи систему, що сприяє ефективному функціонуванню освітнього процесу у закладах вищої освіти.

Управління якістю визначає стратегічні цілі та стандарти якості для досягнення вищих результатів у навчанні та розвитку студентів. Спрямоване на розробку стратегій покращення, воно акцентує на досягненні та збереженні високих стандартів якості в освітньому процесі.

Моніторинг, у свою чергу, забезпечує постійний аналіз та спостереження за реалізацією цих стандартів в реальному часі. Він служить інструментом для виявлення тенденцій, успіхів та можливих проблем, що може забезпечити оперативні заходи для удосконалення освітнього процесу.

Взаємодія обох підходів створює цілісну систему управління якістю вищої освіти, де стратегічне бачення управління поєднується з реалізацією через оперативний моніторинг. Це дозволяє не лише визначати шляхи покращення, але і реагувати на зміни в освітньому середовищі, адаптуючи підходи та процеси до нових вимог та викликів.

Таким чином, взаємодія управління якістю та моніторингу створює уніфіковану систему, де визначення цілей та їхнє досягнення не є відокремленими етапами, а взаємодіючими компонентами. Це підкреслює нероздільність та необхідність обох підходів для забезпечення високої якості освіти в закладах вищої освіти.

2.4. Моделі моніторингу якості освітнього процесу у ЗВО: порівняльний аналіз

При проведенні моніторингу якості освітнього процесу у ЗВО, необхідно уявити цю систему як складний ієрархічний механізм, що включає в себе різноманітні динамічні процеси. З метою кращого розуміння та аналізу цієї системи науковці виявили, що моделювання є важливим методом, який дозволяє ефективно відтворювати ці взаємозв'язки.

Моделювання, розглянуте як метод пізнання, визнається важливим інструментом в педагогіці [36/]. Основна його функція полягає в тому, що він стає універсальним засобом для прирощення знань, що в свою чергу дозволяє значно скоротити витрати часу та праці при проведенні досліджень. Метод моделювання виступає інтегральним, оскільки він об'єднує емпіричні та теоретичні підходи у педагогічних дослідженнях. Сутність цього методу полягає в тому, що в процесі вивчення педагогічного об'єкта він поєднує експеримент із розробкою моделей, які ґрунтуються на логічних конструкціях та наукових абстракціях.

Використання методу моделювання дозволяє дослідникам ефективно аналізувати властивості об'єкта та отримувати нові знання, використовуючи логічні концепції та абстракції. Моделювання стає важливим інструментом для поєднання емпіричних та теоретичних підходів у вивченні педагогічних процесів, що сприяє більш ефективному та об'єктивному аналізу якості освітнього процесу у закладах вищої освіти [45/].

В сучасний період функціонування Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти визначається конкретна модель моніторингу якості вищої освіти. Ця модель включає етапи, які детально розкривають процес оцінки та контролю якості освітньої діяльності в закладах вищої освіти.

Початковим етапом є самооцінка освітньої діяльності вищого навчального закладу. Цей етап включає в себе внутрішню оцінку освітніх процесів та результатів, проведену самим закладом вищої освіти.

Далі слідує етап відвідування експертами Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти конкретного освітнього закладу. Експерти детально досліджують освітній заклад, здійснюючи оцінку його ресурсів, якості викладачів та процесів навчання.

Після візиту експертів проводиться складання проекту звіту про перевірку освітньої програми. Цей звіт висвітлює виявлені аспекти якості, сильні та слабкі сторони освітнього процесу.

Отриманий експертний звіт піддається аналізу та оцінюванню галузевими радами Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Ці ради використовують свою експертну компетенцію для об'єктивної оцінки результатів перевірки та прийняття обґрунтованих рішень.

Затвердження результатів звіту та винесення рішення щодо акредитації чи неакредитації освітньої програми є наступним етапом. Це визначальне рішення визначає, чи відповідає освітня програма вимогам якості, встановленим Національним агентством.

Останній етап моделі – публікація результатів. Це важливий момент для забезпечення прозорості та інформованості громадськості щодо якості освітніх програм та діяльності вищих навчальних закладів.

Крім того, результати оцінки слугують основою для подальших дій закладу вищої освіти щодо розвитку та вдосконалення освітньої програми, що сприяє постійному підвищенню якості вищої освіти в країні [56/].

О. Осередчук обґрунтовує модель моніторингу якості вищої освіти в Україні [41/] й адаптуємо її у контексті якості освітнього процесу (*модель А*).

Модель моніторингу якості освіти (Додаток Е) включає три ключові елементи: теоретичний, методологічний і методичний. У теоретичному блоку звертається увага на філософію освіти, де обговорюються основні парадигми та підходи, що визначають принципи вищої освіти. Аналіз тенденцій розвитку змісту дефініцій моніторингу освіти дозволяє глибше зрозуміти область застосування моніторингових практик.

В рамках концепцій моніторингу якості вищої освіти розглядаються різні школи думок та підходи до визначення якості освіти, враховуючи міжнародний та національний контексти. Нормативно-правове забезпечення

моніторингу освіти детально аналізує законодавчі акти, регулюючі процеси моніторингу в українському закладі вищої освіти.

Методологічний блок моделі ґрунтується на різноманітних методологічних підходах, серед яких виділяються бенчмаркінговий, системний, програмноцільовий, особистісний, кваліметричний, діяльнісний, компетентісний. Функції та принципи визначають стратегічний напрямок моніторингу, а методи та інформаційні технології стають інструментами для здійснення ефективних моніторингових заходів.

Методичний блок визначає педагогічні умови для проведення моніторингу якості вищої освіти. Партнерство викладачів і студентів визначається як активний процес співпраці, спрямований на покращення навчального процесу. Використання наукових підходів для управлінських рішень розкриває значення впровадження наукових інновацій у вищій освіті.

Застосування інформаційних технологій для здійснення якісного моніторингу вищої освіти та його модернізації вказує на важливість цифровізації та використання новітніх засобів аналізу даних. Формування позитивної мотивації студентів до самомоніторингу підкреслює роль внутрішньої мотивації та саморегуляції для досягнення найвищих результатів у навчанні.

Ця модель спирається на різні концепції і теорії, що враховують як теоретичний, так і практичний аспекти моніторингу якості вищої освіти. Підсилення та розширення цих концепцій у контексті вищої освіти надає більше можливостей для глибшого розуміння та вдосконалення процесів моніторингу в освітніх установах.

Зауважимо, що критеріями якості освітнього процесу у закладі вищої освіти науковцями віднесено [21]:

- рівень професійної компетентності студентів;
- якість планування освітнього процесу;
- якість організації освітнього процесу;

- інформативність освітнього процесу;
- якість навчально-методичного забезпечення освітнього процесу;
- комунікативність освітнього процесу;
- рівень практичної спрямованості освітнього процесу;
- рівень науково-дослідної спрямованості освітнього процесу;
- рівень розвитку самоосвітнього компонента освітнього процесу;
- – рівень контрольної-оцінної складника освітнього процесу.

Нам імпонує підхід науковців [21] щодо розроблення моделі моніторингу якості освітнього процесу, який базується на системній, процесному та компетентнісному підходах. Відповідно до цього модель моніторингу якості освітнього процесу у ЗВО повинна забезпечити системну реалізацію управлінських впливів на кожний із компонентів освітнього процесу з метою досягнення високого рівня розвитку особистості майбутнього фахівця. Моніторинг якості освітнього процесу закладу вищої освіти реалізується на принципах науковості, об'єктивності, безперервності, валідності, систематичності, діагностико-прогностичної спрямованості, єдності управління.

Модель моніторингу (*модель Б*) якості освітнього процесу у закладі вищої освіти (Додаток Є) містить цільовий, технологічний та результативний блоки. Концептуальною основою є методологічні підходи, функції та принципи моніторингу якості освітнього процесу.

У цільовому блоці моделі відображено єдність цілей та системи завдань, що у результаті комплексного рішення забезпечить її досягнення. Мету визначено як бажаний стан системи або очікувані результати. З огляду на це цільовий блок окреслює зміст і розвиток інших блоків моделі, створюючи тим самим умови для їхньої взаємодії та поєднання.

Технологічний блок моделі відображає технологію проведення моніторингу якості освітнього процесу з метою оптимізації управлінської діяльності на основі отриманих у процесі проведеного моніторингового

дослідження даних. Відповідно до цього до технологічного блоку моделі входять етапи здійснення моніторингу, зміст моніторингової діяльності, форми, методи та засоби моніторингових процедур, об'єкт та суб'єкти моніторингу, критерії якості освітнього процесу у ЗВО. Також технологічний блок передбачає систематизацію й аналіз отриманих даних, виявлення рівня негативного чи позитивного впливу тих чи тих управлінських рішень на якість освітнього процесу, прийняття щодо поліпшення його якості [22].

Результативний блок дає чітке уявлення щодо якості освітнього процесу та ефективності системи управління якістю, результативність проведеного коригування управлінської діяльності, а також рівень досягнення мети та завдань моніторингу. Власне останнє свідчить про те, що цільовий та результативний блоки постають у своїй єдності, бо отримані результати моніторингу порівнюємо з метою та завданнями моделі.

Модель А та модель Б моніторингу якості освітнього процесу в закладі вищої освіти мають свої особливості та переваги:

- Модель А:

Нормативно-правове поле: Ця модель чітко визначає освітні стандарти, вимоги та норми, які повинні дотримуватися у закладі вищої освіти. Це може сприяти забезпеченню стабільності та відповідності освітнього процесу встановленим стандартам.

Методологічні підходи: Застосування різноманітних методологічних підходів, таких як бенчмаркінговий, системний, програмно-цільовий, особистісний, кваліметричний, діяльнісний, компетентісний, розширює спектр інструментів для оцінки та поліпшення якості освіти.

Рівні та показники моніторингу: Чітко визначені рівні (наприклад, рівень програми, рівень кафедри) та показники (наприклад, успішність випускників, якість навчальних матеріалів), що дає змогу глибоко аналізувати різні аспекти якості освіти.

- Модель Б:

Результативний аспект: Акцент на результативному аспекті моніторингу вказує на спрямованість на досягнення конкретних цілей та поліпшення якості освітнього процесу. Фокус на результативності може стимулювати ефективні та цільові дії для досягнення конкретних покращень.

Підвищення рівня компетентності випускників: Ця модель визнає важливість розвитку компетентностей у випускників, що відповідає сучасним вимогам ринку праці. Зосередження на підготовці конкурентоспроможних фахівців може бути ключовим елементом.

Контекст поліпшення: Важливим аспектом є включення контексту поліпшення якості освітнього процесу. Це може враховувати не лише стандарти, але й враховувати зміни в суспільстві, технологічний прогрес та потреби ринку праці.

Порівняння моделі А та моделі Б моніторингу якості освітнього процесу у закладі вищої освіти дає підстави стверджувати, що у першій (модель А) вирізнено нормативно-правове поле моніторингу, широко представлені методологічні підходи (бенчмаркінговий, системний, програмно-цільовий, особистісний, кваліметричний, діяльнісний, компетентісний) та вирізнено рівні і показники моніторингу якості освіти. У другій моделі (модель Б) – акцентовано на результативному аспекті моніторингу якості у контексті поліпшення якості освітнього процесу у ЗВО та підвищення рівня компетентності випускників.

Таким чином, модель моніторингу якості освітнього процесу у ЗВО дає змогу відстежити управлінську діяльність різних груп суб'єктів освітнього процесу та його функціонування в усій складності та багатоаспектності, що уможливорює своєчасне одержання інформації про рівень якості освітнього процесу, її аналізу та прийняттю оптимальних управлінських рішень із поліпшення його якості [21].

Висновки до другого розділу

У ході дослідження в розділі II "Моніторинг як інструмент забезпечення якості освітнього процесу у закладі вищої освіти" було проведено глибокий аналіз та проаналізовано різноманітні аспекти, що визначають важливість та роль моніторингу в контексті забезпечення якості освітнього процесу. Зроблено спробу систематизувати інформацію та визначити ключові принципи та організаційні засади моніторингу в контексті забезпечення якості вищої освіти.

Досліджено теоретичні аспекти моніторингу, звертаючись до поглядів таких вчених, як Ю. Израель та І. Герасимов. Проаналізовано їхні підходи до визначення сутності моніторингу та визначено його основні завдання та функції.

Детально проаналізовано загальні принципи та організаційні засади моніторингу, які визначають ефективність цього процесу. Здійснено огляд принципів свідомості та активності, добровільності, діяльності, оперативності та рефлексивності, визначаючи їх роль у вдосконаленні якості освіти.

Проаналізовано моніторинг як засіб управління освітнім процесом у закладі вищої освіти. Звернута увага на принципи діагностичної спрямованості, об'єктивності, гласності та справедливості, які визначають важливість об'єктивності та доступності якісної інформації для всіх учасників освітнього процесу.

Визначено критерії якості освітнього процесу у ЗВО. Представлено моделі (модель А та модель Б) моніторингу якості освітнього процесу у закладі вищої освіти. Здійснено дослідження структури та взаємозв'язку з теоретичними аспектами та принципами, що розглядалися у першому

розділі. Виконано порівняльний аналіз моделей моніторингу якості освітнього процесу у ЗВО.

Визначено, що моніторинг якості вищої освіти виступає не лише інструментом забезпечення її якості, але і ключовим елементом стратегічного управління. Його правильне впровадження дозволяє ефективно реагувати на зміни, покращувати педагогічні практики та сприяти постійному розвитку освітнього процесу у закладах вищої освіти.

Проаналізовано різноманітні аспекти моделей моніторингу якості освітнього процесу у закладах вищої освіти, представлених у вигляді моделі А та моделі Б. З'ясовано, що модель А вирізняється чітко визначеним нормативно-правовим полем, широким спектром методологічних підходів та деталізованими рівнями і показниками моніторингу. У той час, модель Б акцентує на результативному аспекті та підвищенні рівня компетентності випускників, враховуючи контекст поліпшення якості освітнього процесу. Визначено, що обидві моделі мають свої унікальні переваги, і вибір між ними повинен бути обґрунтованим з урахуванням конкретних потреб та цілей конкретного закладу освіти.

ВИСНОВКИ

Вивчення літературних джерел та проведене дослідження щодо сутності та розвитку моніторингу якості освітнього процесу у закладах вищої освіти дозволили сформулювати комплексний погляд на цю проблематику та зробити ряд важливих висновків.

У першому розділі роботи розглянута актуальна проблема моніторингу якості освіти на основі наукової літератури, де визначено основні аспекти та принципи цього явища. Встановлено, що моніторинг є важливим інструментом для забезпечення якості освітнього процесу у закладах вищої освіти.

Проведено аналіз сучасного стану розвитку системи моніторингу якості вищої освіти.

Встановлено, що в Україні було створено Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, і його діяльність націлена на проведення регулярного моніторингу якості вищої освіти через застосування ліцензування та акредитації освітніх програм.

Здійснено аналіз наукових джерел з проблеми моніторингу якості освіти та якості освітнього процесу у закладі вищої освіти. Проаналізовано поняття якості освіти та обґрунтовано його визначення як об'єкта моніторингу.

З'ясовано, що якість освітнього процесу визначається численними чинниками, включаючи педагогічні методи, структуру програм, доступ до ресурсів та інші. Вивчено питання розвитку системи моніторингу якості освіти в Україні та за кордоном, що надало можливість визначити сучасний стан та визначити тенденції у цій сфері.

Особлива увага приділена аналізу якості освітнього процесу у закладі вищої освіти, визначено базові складових цієї якості, зокрема й критерії якості освітнього процесу у ЗВО.

Проведений аналіз засвідчив важливість систематичного та комплексного підходу до моніторингу, оскільки якість освітнього процесу визначається різноманітними чинниками.

Визначено теоретичні засади моніторингу якості освіти, здійснено аналіз сучасних підходів та теоретичних концепцій, що стосуються моніторингу у вищій освіті.

Розкрито сутність, функції та завдання моніторингу якості у закладі вищої освіти. Розглянуто основні теоретичні принципи, що визначають сутність моніторингових процесів.

Досліджено організаційні аспекти моніторингу, проведено системний огляд загальних принципів, які слід враховувати при впровадженні системи моніторингу якості освітнього процесу. Розглянуті ключові організаційні аспекти цього процесу.

Розглянуто моніторинг як засіб управління та встановлено, що моніторинг може використовуватися як інструмент ефективного управління освітнім процесом. Зазначено вплив моніторингу на підвищення якості та ефективності освітнього процесу.

Проаналізовано моделі моніторингу якості освітнього процесу у ЗВО в контексті їх порівняння. З'ясовано, що модель А вирізняється чітко визначеним нормативно-правовим полем, широким спектром методологічних підходів та деталізованими рівнями і показниками моніторингу. У той час, модель Б акцентує на результативному аспекті та підвищенні рівня компетентності випускників, враховуючи контекст поліпшення якості освітнього процесу. Зазначено, що обидві моделі мають свої унікальні переваги, вибір між ними повинен бути обґрунтованим з урахуванням конкретних потреб та цілей закладу вищої освіти.

Отже, в ході аналізу організаційних засад моніторингу якості освітнього процесу у закладах вищої освіти було визначено, що ефективна система моніторингу вимагає наявності національних агентств, які впроваджують ліцензування та акредитацію, а також систематичного підходу до оцінки різноманітних аспектів якості у закладах освіти.

Теоретичні основи, організаційні засади та головні принципи моніторингу вказують на необхідність його впровадження як стратегічного інструменту управління ЗВО для підвищення ефективності освітнього процесу та забезпечення високої якості вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азізова К. Етапи моніторингу якості освіти у вищому навчальному закладі. URL:
<http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/7557/1/Azizova.pdf>
2. Анненкова, І. П. (2016). Теорія і методика моніторингу якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. Національна академія педагогічних наук України, Державний вищий навчальний заклад "Університет менеджменту освіти".
3. Біляковська О. О. Бенчмаркінг як важливий інструмент удосконалення системи управління якістю освіти в університеті /
О. О. Біляковська // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький : РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка. – 2021. – Вип. 201. – С. 10–13.
4. Біляковська О. О. Вища освіта: шлях до забезпечення якості. Інноваційна педагогіка. Одеса, 2019. Вип. 10. Т. 1. С. 93–96. URL:
<http://innovpedagogy.od.ua/10-1-ukr>
5. Біляковська О. О. Якість університетської освіти як предмет моніторингу / О. О. Біляковська // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка. – 2021. – Вип. 198. – С. 16–19.
6. Біляковська О. Якість освіти: до генези поняття. Збірник наукових праць «Педагогічні науки». Херсон, 2017. Вип. LXXVI. Том I. С. 24-28. URL:
<http://www.ps.stateuniversity.ks.ua/arkhiv-vidannya?id=68>
7. Біляковська О. О. Якість освітнього процесу як чинник підвищення рівня професійної підготовки майбутніх учителів. Актуальні питання

гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2020. Вип. 28. Т. 1. С. 159–165.

8. Бодненко Д.М., Жильцов О.Б., Лещинський О.Л., Мазур Н.П. Моніторинг навчальної діяльності: навчальний посібник. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014. 276 с

9. Булах І. Є. Моніторинг якості освіти. 2001. 78 с. URL:

http://www.irf.ua/files/ukr/programs_edu_ep_328_ua_meqfv.doc

10. Васильєва Є. Ю. Освітнє середовище ВНЗ як об'єкт управління та оцінки / Є. Ю. Васильєва // Університетське управління: практика і аналіз. – 2011. – № 4. – С. 76-82_

11. Герасимов І. П. Наукові засади сучасного моніторингу природного середовища / І. П. Герасимов. – Л.: Гідрометеоіздат, 1987. – С. 13-25

12. Гончаренко С., Кушнір В., Кушнір Г. Методологічні особливості наукових поглядів на педагогічний процес / С. Гончаренко, В. Кушнір, Г. Кушнір // Шлях освіти. – № 4. – 2008. – С. 2-10.

13. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. - К. : Льбідь, 1997. - с.241-242

14. Дахин, А. Н. Педагогічний моніторинг: концепція і застосування.

Режим доступу: <http://www.iuro.websib.ru/dak.htm>

15. Дмитренко, Г. А. Концепція антропосоціального управління перехідним суспільством / Г.А. Дмитренко // Персонал. – 1998. – № 1. – С.7–11.

16. Деніжна, С. О. Синергетичний підхід до моніторингу якості освіти / С. О. Деніжна // Вища освіта України, 2011. – Додаток 4, том VII (25). – Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору – С. 452-458.

17. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; голов. ред. В.Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1038 с. - С.1017-1018.

18. Сльникова Г.В. Наукові основи адаптивного управління закладами та установами загальної середньої освіти: дис... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Г. В. Сльникова. – Луганськ, 2005. – 446 с.

19. Живко З. Б. Системний підхід до функціонування інформаційноуправлінської системи та системи управління якістю / З. Б. Живко // Проблеми науки. – 2010. – №4. – С. 24-32.

20. Закон України “Про вищу освіту”// Законодавство України про освіту : зб. законів. – Київ : Парламентське видавництво, 2022. – С. 3.

21. Зінченко В. О. Модель моніторингу якості навчального процесу у вищому навчальному закладі / В. О. Зінченко // Освіта та педагогічна наука. – 2013. – № 3. – С. 16–26.

22. Зінченко, В.О. Моніторинг якості навчального процесу у вищому навчальному закладі: монографія. Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. 360 с.

23. Израель, Ю. А. Концепція моніторингу стану біосфери / Ю. А. Израель // Моніторинг стану природного середовища. – Л., 1977. –

24. С. 1024. Інформаційне і аналітичне забезпечення системи моніторинг. За ред. А.О. Морозов, В.Л. Косолапов, В. Є. Колосов та ін.. Наук.-техн. інформація. 2002. № 3. С. 18-23.

25. Кондур О.С. Система професійної підготовки майбутніх фахівців із якості освіти у ЗВО: дис. на здоб. наук. ступ. док. пед. наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Київ, 2019. 532 с.

26. Коробович Л. П. Педагогічні умови моніторингу результативності навчального процесу в системі педагогічного менеджменту вищого навчального закладу: дис ... канд. пед. наук 13.00.06 – Теорія і методика управління освітою / Л. П. Коробович. – Київ, 2010. – 266с.

27. Локшина О. Моніторинг якості освіти: досягнення та українські перспективи. Моніторингові дослідження як інформаційна база в системі управління якістю освіти. Матеріали Всеукраїнської науковопрактичної

конференції. Луцьк: Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти, 2005. С.21-26.

28. Лукіна Т. О. (2008). Моніторинг в освіті. Енциклопедія освіти. Гол. ред. В. Г. Кремень. – Київ: Юріном Інтер, 519 – 521.

29. Лукіна Т. О. Державне управління якістю загальної середньої освіти в Україні: монографія / Т. О. Лукіна. – К.: Вид-во НАДУ, 2004. – 292с.

30. Лукіна Т. О. Технологія управління якістю освіти державних службовців: метод. посібн. для системи підвищення кваліфікації / Т. О. Лукіна. – Луцьк, 2010. – 50 с.

Лукіна Т.О. Становлення системи моніторингу освітньої галузі в Україні: проблеми та перспективи / Т.О.Лукіна // Вересень. – 2012. - № 3-4. – С. 13-23.

31. Ляшенко О. І. Стратегія якості як основа освітньої політики країн світу. Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи: посібник. Київ : К.І.С., 2004. С. 9- 14.

32. Ляшенко О. Якість освіти як основа функціонування й розвитку сучасних систем освіти. Педагогіка і психологія. 2005. № 1 (46). С. 5–12.

33. Макаренко І. Є. Принципи організації моніторингу якості процесу навчання у загальноосвітніх навчальних закладах / І. Є. Макаренко // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи. – 2011. – №27. – С.153-159

34. Маслов В. І. Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами: навчальний посібник / В.І. Маслов // – Тернопіль, Астон, 2007. – 150 с. - с.13

35. Михеев, В. И. Моделирование і методи теорії вимірювань в педагогіці: наук.-метод. посіб. для педагогів-дослідників, математиків, аспірантів і наукових працівників, зайнятих питаннями методики педагогічних досліджень / В. И. Михеев. – М. : Вища школа, 1987. – 200 с.

36. Моніторинг стандартів освіти. (2003). Заг. ред. А. Тайджмана, Т. Невілла Полсвейта. Львів : Літопис.
37. Найдюнова І.Є. Моніторинг якості професійної підготовки студентів туристичного ВНЗ: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. 60 М., 2010. 176 с.
38. Наказ Державної інспекції навчальних закладів України від 4 липня 2012 року № 28а «Про затвердження програм державного інспектування вищих навчальних закладів». URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN76623.html.
39. Національна доктрина розвитку освіти// Нормативно-правове забезпечення освіти : у 4 ч. - Х.: Основа, 2004. – ч 1. – с. 5.
40. Осередчук О. Модель моніторингу якості вищої освіти в Україні. URL: <http://sources.pnpu.edu.ua/article/view/264320/260599>
41. Осередчук О. Принципи моніторингу якості вищої освіти / О. Осередчук // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми, 2021. – № 8 (112). – С. 183–189. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2021_8_19
42. Осередчук О. Методологія вивчення моніторингу якості освіти / О. Осередчук // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми, 2021. – № 6 (110). – С. 192–200. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2021_6_21
43. Одерій Л.П. Кваліметрія вищої освіти: методологія та інструментарій: монографія/ Л. П. Одерій. – Київ : МКА : ІЗМН, 1996. – С. 16
44. Павлютенков Є.М. Моделювання в системі освіти (у схемах і таблицях) / Є.М. Павлютенков. – Х.: Основа, 2008. – 128 с. – С. 80-81
45. Пастухова Н.Л., Денисова Н.Ф., Решетникова І.В. Моніторинг якості освіти – необхідна умова ефективного управління загальноосвітнім навчальним закладом. Наукова скарбниця освіти Донеччини. 2010. № 2. С. 67- 73.

46. Приходько В.М. Парадигми моніторингу якості освіти і педагогічного процесу: (У запитаннях і відповідях). Науковометодичний посібник. Запоріжжя, 2010. 215 с.

47. Приходько В. М. Система моніторингу якості освітньої діяльності загальноосвітнього навчального закладу (методологічний аспект): дис. ... д-ра пед. наук: спеціальність 13.00.06 – Теорія і методика управління освітою / В. М. Приходько. – Київ, 2013. – 459 с.

48. Приходько В. М. Якість освіти як об'єкт моніторингу / В. М. Приходько // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2013. – Вип. 28. – С. 285-290. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2013_28_46.

49. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України, Стратегія від 25.06.2013 № 344/2013. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>

50. Про затвердження Порядку проведення моніторингу та оцінки якості освіти : Постанова від 14 грудня 2011 р. № 1283. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1283-2011-%D0%BF#Text>

51. Про затвердження Порядку проведення моніторингу якості освіти : Наказ МОН України від 16 січня 2020 р. № 54. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0154-20#n14>

52. Про затвердження Програми дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України на 2004-2005 роки : Наказ № 49 від 23 січня 2004 року Міністерства освіти і науки України. URL: http://www.mon.gov.ua/images/laws/MON_49_new.doc

53. Прокоф'єва О. О. Диверсифікація вищої педагогічної освіти / О. О. Прокоф'єва, Е. И. Снопкова // Вектор науки ТГУ. Серія: Педагогіка, психологія. – 2010. – №3(3). – С. 98-101.

54. Про створення Єдиної державної електронної бази з питань освіти : Постанова № 752 від 13 липня 2011 Київ. 2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-2011-%D0%BF#Text>

55. Про утворення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти: Постанова КМУ від 15 квітня 2015 р. № 244. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/244-2015-%D0%BF/ed20190828#Text>

56. Проценко І. І., Гудименко К.М. Моніторинг як інструмент визначення якості освіти. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2015, № (48). URL: <https://repository.sspu.sumy.ua/bitstream/123456789/1573/1/Monitorynh%20yak%20instrument%20.pdf>

57. Система якості вищих навчальних закладів: теорія і практика. За ред. О.І. Волков, Л. М. Віткін, Г. І. Хімічева та ін. Київ : Вид-во „Наукова думка”, 2006. 301 с.

58. Сорока І. В., Омелянович Л. О. Оцінка якості освітньої діяльності вузу: інтеграція національного та європейського стандарту. Донецьк : Донец. держ. комерц. ін-т, 1998. 150 с.

59. Станкевич І. В., Палілова Т. В. Проблеми управління якістю підготовки фахівців у вищих навчальних закладах України. URL: http://www.rusnauka.com/8_DN_2011/Economics/6_81494.doc.htm

60. Уилмс Д. Системи моніторингу і модель «вхід – вихід» / Д. Уилмс // Директор школи. – 1995. – №1. – С. 36-43.

61. Філософія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.biglibrary.com.ua/book/60_Filosofiya/5623_Zakon_zaperechennya_zaperechennya

62. Хакен Г. Синергетика : пер. с англ. / Г. Хакен. 1980. – 406 с.

63. Хриков Є. М. Управління навчальним закладом / Є. М. Хриков. – Київ : Знання, 2006. – 365 с

64. Шамова Т.І., Шарай Н. А. Системний підхід до управління якістю освіти в школі. Завуч. 2002. № 8. С. 92 – 95.

65. Якість вищої освіти: теорія і практика : навч.- метод. посіб. / за наук. ред. А. Василюк, М. Дей. Київ; Ніжин : Видавець ПП Лисенко, 2019. 176 с. - с.60

66. Adams, R. S. (Ed.) (1978). Educational planning: Towards a qualitative perspective. Paris: UNESCO-IIEP

67. Beeby, C. E. (1969). Educational quality in practice. In: C. E. Beeby (Ed.), Qualitative aspects of educational planning (pp. 39–68). Paris: UNESCO-IIEP

68. Dr. Alenka Braček Lalić (2017). How Quality of Higher Education Should Be Measured by University Rankings? IEDC-Bled School of Management / CEEMAN, The International Association for Management Development in Dynamic Societies. URL: <https://www.iedc.si/docs/defaultsource/Publications/how-quality-of-higher-education-should-be-measuredby-university-rankings.pdf?sfvrsn=0>

69. Rameckers, F. J. M. A. (Effective Monitoring of the Quality of Education: Towards a Managerial and Participatory Approach).

70. Saito, M., & van Cappelle, F. (Monitoring the Quality of Education: Exploration of Concept, Methodology, and the Link Between Research and Policy). URL: https://www.researchgate.net/publication/242343729_Monitoring_the_quality_of_education_Exploration_of_concept_methodology_and_the_link_between_research_and_policy

71. Ross, K. N., & Mahlck, L. (1990). Planning the quality of education: The collection and use of data for informed decision-making. Paris: UNESCO-IIEP.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця 1.

Принципи, що регулюють досягнення мети та завдань моніторингу

Принцип	Сутність
Системність	Розгляд моніторингу як інтегрованої системи, враховуючи взаємодію компонентів освітнього середовища та інших факторів.
Систематичність	Постійний та регулярний характер вимірювань для сталості та порівнянності даних в часі.
Цілеспрямованість	Чітке визначення мети та завдань моніторингу, спрямованих на досягнення конкретних результатів.
Цілісність та всебічність	Охоплення всіх аспектів освітнього процесу та збір комплексної інформації.
Безперервність	Постійний моніторинг та адаптація до змін для виявлення та виправлення проблем.

(Джерело: Макаренко І. Є. Принципи організації моніторингу якості процесу навчання у загальноосвітніх навчальних закладах /

І. Є. Макаренко // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова
Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи. – 2011. – № 27)

Додаток Б

Таблиця 2.

Принципи, спрямовані на орієнтацію на особистість здобувача освіти

Принцип	Сутність
Педагогічна комунікативність	Ефективне спілкування між педагогами та студентами для створення сприятливого середовища взаємодії та взаєморозуміння.
Диференційований підхід	Врахування різниць у рівні знань, інтересах та темпі навчання студентів для забезпечення індивідуального підходу.
Гуманістична спрямованість	Акцент на розвиток особистості, творчого потенціалу та самореалізації студента.
Принцип співпраці	Взаємодія між студентами та педагогами, спільна робота над завданнями та проектами.
Принцип "не нашкодь"	Забезпечення безпеки та психологічного комфорту для студентів під час навчання.

Джерело: Макаренко І. Є. Принципи організації моніторингу якості процесу навчання у загальноосвітніх навчальних закладах. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи. – 2011. – № 27.

Принципи, що регулюють змістовий аспект моніторингу якості навчання

Принцип	Сутність
Науковість та ефективність	Використання обґрунтованих та науково підтверджених методів для отримання об'єктивних результатів. Забезпечення високої інформативності та значущості даних.
Об'єктивність інформації	Уникнення впливу чи спотворення результатів моніторингу за допомогою об'єктивних критеріїв та стандартів оцінювання.
Доступність інформації	Забезпечення простого та легкого доступу до результатів моніторингу для всіх учасників освітнього процесу.
Порівняльність	Можливість порівнювати результати моніторингу між різними групами, закладами освіти або періодами часу.
Різноманіття моніторингових процедур	Використання різноманітних методів та підходів для оцінювання різних аспектів якості навчання.

Джерело: Макаренко І. Є. Принципи організації моніторингу якості процесу навчання у загальноосвітніх навчальних закладах. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи. – 2011. – № 27.

Таблиця 4.

***Принципи, спрямовані на операційно-діяльнісний аспект
моніторингу якості навчання***

Принцип	Сутність
Свідомість та активність учасників	Забезпечення обов'язку активної участі та свідомого залучення всіх сторін у моніторинговому процесі. Учасники повинні виявляти відданість та відповідальність у відносинах до збору, аналізу та використання даних для поліпшення якості навчання.
Добровільність	Підкреслення важливості того, що участь у моніторингових процедурах має бути ґрунтована на вільній волі учасників, і виключення будь-якого примусу.
Діяльність	Акцент на необхідності практичних заходів учасників для досягнення мети та завдань, включаючи впровадження рекомендацій та покращень.
Оперативність	Підкреслення швидкості та ефективності виконання моніторингових процедур для оперативної реакції на виявлені проблеми та впровадження змін.
Рефлексивність	Передбачення аналізу та самооцінки учасниками їхньої діяльності та взаємодії для постійного вдосконалення системи моніторингу якості навчання.

Джерело: Макаренко І. Є. Принципи організації моніторингу якості процесу навчання у загальноосвітніх навчальних закладах. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи. – 2011. – № 27.

Додаток Д

Таблиця 5

***Принципи, що визначають оцінювання результативності
моніторингу якості процесу навчання***

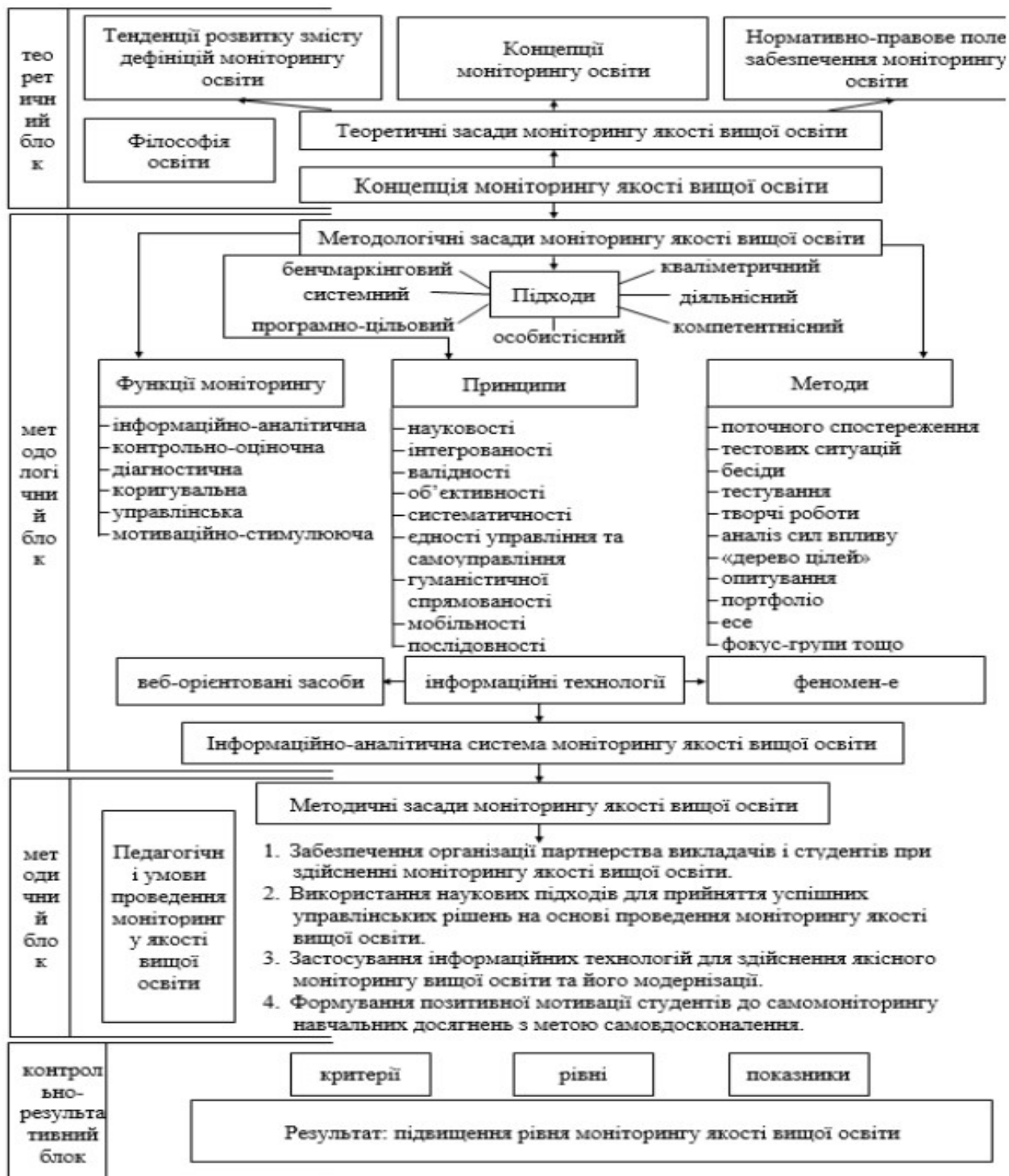
Принцип	Сутність
Прогностичність	Можливість прогнозування розвитку та тенденцій в освітній системі.
Діагностична спрямованість	Систематичне та деталізоване порівняння даних для виявлення аспектів, що потребують уваги
Об'єктивність результатів	Отримання об'єктивних та непередважених результатів моніторингу
Гласність та справедливість	Прозорість та справедливість при використанні результатів моніторингу.
Наочність та зворотний зв'язок	Чітке представлення результатів та ефективний зворотний зв'язок з учасниками та зацікавленими сторонами.

Джерело: Макаренко І. Є. Принципи організації моніторингу якості процесу навчання у загальноосвітніх навчальних закладах. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи. – 2011. – № 27.

Аспекти, які демонструють взаємодію управління якістю вищої освіти та моніторингу як засіб управління освітнім процесом у закладах вищої освіти

Аспекти	Управління якістю вищої освіти	Моніторинг
Визначення Стандартів Якості	Сприяє розробці та встановленню стандартів якості, які визначають очікувані результати навчання та розвитку студентів.	Здійснює постійний аналіз, оцінку та спостереження за рівнем досягнення цих стандартів в реальному часі.
Аналіз та Оцінка Навчального Процесу	Здійснює систематичний аналіз ефективності навчання, якості викладання та успішність студентів.	Використовує аналітичні методи для визначення тенденцій та виявлення можливих проблем у навчальному процесі.
Планування та Удосконалення	Розробляє стратегії покращення, орієнтовані на досягнення вищих стандартів якості.	Надає інформацію для розробки планів удосконалення, виявляє для можливості інновацій впровадження та нових методів навчання.
Взаємодія Зацікавлених Сторін	Залучає різні зацікавлені сторони для забезпечення широкого розуміння і	Сприяє взаємодії зацікавлених сторін через обмін інформацією та

	підтримки якості.	зворотніми зв'язками.
Адаптація до Змін	Адаптується до нових вимог суспільства та ринку праці.	Виявляє та аналізує зміни в освітньому середовищі для своєчасного реагування та впровадження необхідних корекцій.

Джерело: Осередчук О. Модель моніторингу якості вищої освіти в Україні.

URL: <http://sources.pnp.edu.ua/article/view/264320/260599>

Додаток Є

Модель моніторингу якості освітнього процесу у закладі вищої освіти

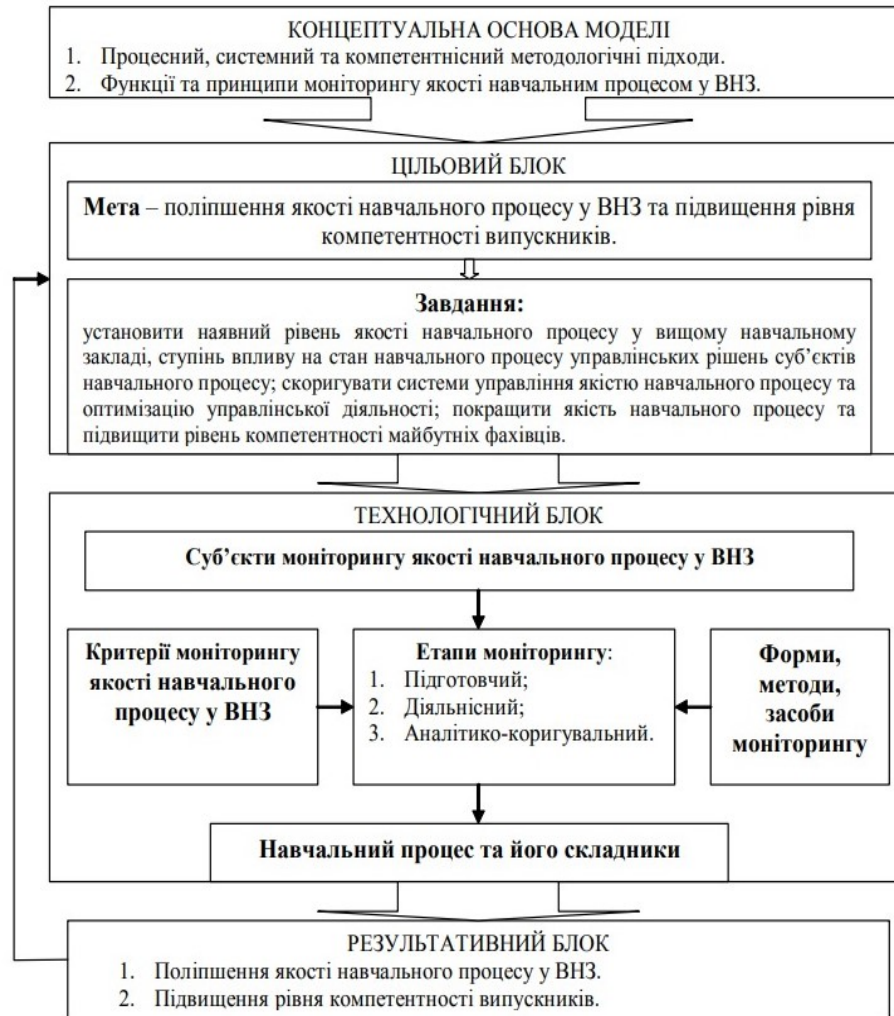

Рис. 1. Модель моніторингу якості освітнього процесу у закладі вищої освіти

Джерело: Зінченко В. О. Модель моніторингу якості навчального процесу у вищому навчальному закладі. Освіта та педагогічна наука. 2013. № 3.